

У сховку

Олександр Мінович

Йому потрібно було кудись сховатися. Негайно. Подальше перебування в Ковелі загрожувало реальною небезпекою. Для життя. Після того, як учора на нього було скоєно замах, сумніватися не приходилось. Кожен день міг бути останнім.

До цієї пори перед очима стояла різюча картина замаху. Спочатку окликнули: "Ей, друг, закурить не знайдеться?". А потім хижий пронизливий погляд, наближення впритул нападника, блиск леза ножа, і удар у груди, знизу вверху, під самісіньке серце. І провчальне застереження: "Шоб не ліз куди не просять!".

Неймовірно повезло. Удар ножа прийшовся в записну книжку, яка лежала у внутрішній кишені піджака. Якби не вона – більше світу білого не побачив. Лезо ковзнуло по книжці й пройшло через м'яку тканину тіла, завдавши легкого поранення. Добре й те, що злочинець не пересвідчився чи досяг своєї мети, хутко розвернувся й зник за рогом будинку.

Віталій Бріленчук розумів: замах могли повторити будь-якої миті. Спасіння не бачив, треба було втікати.

Якби були гроші – подався б на Північ. Так багато хто робить, коли хоче сховатися. Проте хоча радянська країна велика, знайти начебто нелегко, однак довгі руки криміналу відшукують скрізь. Може й на Півночі не вдасться загубитися між людьми. А може й повезе. Щастить же декому, принаймні, таке кажуть. Але грошей немає навіть на білет. На днях хтось заліз у квартиру й пограбував, всі заощадження лежали на видноті – в шкатулці, на серванті. Відкривай та бери. Збирався подати заяву в міліцію, проте, після вчорашнього відмовився. Який тепер сенс? Все рівно треба терміново покинути нажите й втікати. Напевно, грабунок був теж складовою частиною помсти. Цілком ймовірно, що й у квартиру приходили не за грошима, а за ним. Просто не застали вдома, то вирішили хоча б пожитися.

Віталій Петрович гарячково перебирав у голові варіанти втечі. Те, що приходило на думку оцінювалось ним, як несерйозне, яке не приведе до чогось надійного, не захистить від небезпеки. Та, перш за все, місто потрібно покинути. Тут загроза найбільша.

Зібрав якомога більше речей, зима ж надворі, й вирішив податися на автостанцію. Якогось конкретного плану не мав. По дорозі щось мав придумати. Якщо пощастило вчора, під час замаху, то є надія, що вийде й сьогодні. Можливо вдасться знайти якийсь вихід із нібито безвихідного становища.

Нова удача всміхнулася прямо на автостанції. Побачив там свого знайомого. Лісника. Віталій йому колись допоміг у справі, захистив як адвокат, убезпечив від тюремного строку, коли того незаконно, безпідставно хотіли звинуватити в пошкодженні лісних угідь і нанесенні шкоди у значних розмірах.

Лісник Іван помітив його першим, приязно торкнувся плеча й міцно потиснув руку,

немов давньому другу. Видно, вдячність керувала до цього часу чоловіком, не забувся про колишню допомогу.

- Куди це ви зібралися, Петровичу, з такою поклажею, - турботливо спитав Іван. - Переїжджаєте кудись, чи що? Може допомога потрібна?

- Знаєте, складнощі у мене деякі виникли... От шукаю, аби сховатися кудись від сторонніх очей. Встряв я тут в одне діло.

- Шо за проблема?.. Якраз я вам можу стати в пригоді. Шо-шо, а сховатися у мене є де. У лісі ж товчемося. Де, як не в нас, пересидіти?.. Давайте разом зі мною на автобус, а по дорозі розкажете, що у вас трапилось. Хоча... можете й не розповідати, коли не схочете.

З автобуса вийшли на Вільці. Після теплого салону відчували, як надворі проймає холодом. Під ногами було слизько від втоптаного-начовганого снігу. У дворі крайньої від лісу хати на Івана чекала підвода-сани. Стояв прив'язаний кінь, перебирав губами сіно. Побачив хазяїна й легенько захропів, наче вітаючись. Лісник поплескав коня по шиї, почував за вухом і кинув до Віталія Петровича:

- Ото тепер наш транспорт! Далі на ньому. Лісом автобуси не ходять, а нам з вами близько двадцяти кілометрів. Вмоцуйтесь! Візьміть мій кожух, бачите, оно, там позаду, за вами. Беру його з собою на всяк випадок, для таких, як ви, коли трапляються. Вкривайтесь, щоб не замерзли мені тут, а ноги в соломі сховайте, добиратися нам довгенько, тепло бережіть.

В лісі зима здавалась суворішою, ніж у місті, де весь сніг згребли та вивезли комунальні служби. Хоча йшло до весни, але снігу між деревами було ледь не по пояс. Сонце сюди не спішило проникати. Зимовий ліс був ще в сплячці. Тільки густі заплутані мережива заячих слідів вказували на якесь життя в цьому сонному безмовстві.

Сани летіли-ковзли по снігу майже не провалюючись. Лише кінь залишав круглі сліди від копит.

Віталій Бріленчук чомусь відразу довірився Івану, відчув, що може на нього покластися. Лісник ще раніше, при перших зустрічах, показався Віталію надійною людиною. Захотілося з ним поділитися пережитим останніми днями, аби не держати в собі, хоч трохи скинути тягар тривоги. Іван неначе прочитав мислі свого гостя, сам попросив його висповідатися, адже бачив, що чоловік не в собі, чимось дуже заклопотаний, чи то й наляканий:

- Кажіть, Петровичу, що вас так дістало, від чого втікати зібралися?

- Довга пісня вийде.

- А куди нам спішити?

- Тоді слухайте! Потрапив я в халепу. Найняла мене одна жіночка захисником, по справі свого брата. Ви ж, думаю, пам'ятаєте, чим я на хліб заробляю.

- Як міг забути, зрозуміло, що пам'ятаю.

- Добре, продовжу... Брата тої жінки, значить, вбили недавно. Може чули?.. На залізничному вокзалі, в ресторані, про це весь Ковель говорить. Не чули?.. Ну то таке...

Я, коли брався за справу, і не думав, що так вийде, що влізу в таку історію. Вважав, що доб'юся від винуватця матеріального відшкодування, отримаю в свою кишеню невеликий гонорар, і на тому руки вмию. Що ще треба?.. Наше діло маленьке... Прочитав-ознайомився, заяву або клопотання подав, зі слідчим переговорив, у суді виступив – та й по цьому. Звично, не вперше... І хто ж його знав чим обернеться... Почалося з того, що мені знайомі хлопці в міліції шепнули, нібито затримали підставного вбивцю, не того, хто вбив насправді.

– Як це?.. Хіба таке буває?

– Інколи... Це якраз той випадок... Але спочатку розповім вам, як дійшло до вбивства. Вернімося у вокзалівський ресторан. Треба сказати, що в нашому Ковелі, то ще те місце, часто його вибирає всіляка блатота. І ті, що при власті, теж не обходять його боком, тоді навіть двері замикають, табличку вішають, що спецобслуговування йде. Гуляла в той день у ресторані компанія Цигана. Високо стоїть у кримінальному світі, кажуть ледь не вся область під ним. Циган – кличка така, а чи з циган він?.. Кажуть, що ні... не їхній. Чорнявий, схожий, то так може через це й прозвали. Якщо по правді, то я про того Цигана раніше не чув, саме це й підвело мене під монастир. А то б, мабуть, не поліз, я в сміливців не вельми граю. Словом, тому Цигану, добряче сп'янілому, впала в око гарна дівчина, яка прийшла зі своїм хлопцем шось відмічати в ресторан. Сиділи вони собі тихенько, нікого не чіпали, неголосно розмовляли, усміхалися-любувалися, аж тут – Циган. Запрошує дівчину до танцю. Та відмовила. Циган раптово оскаженів, не звук, що йому відмовляють, сказав дівчині шось образливе. Хлопець обідчика не злякався, напевно, не знав з ким діло має, за дівчину вступився, силою був не обділений, відштовхнув непроханого гостя так, що той полетів шкереберть. Для Цигана – образа несусвітня, ще й на очах своїх підлеглих шмаровозів. Вихватив з кишені ножа – й пірнув ним хлопця. Той і видихнути не встиг – повалився неживим на підлогу. Відвідувачі ресторану в крик: "Міліція! Поможіть, рятуйте!". Як відомо, на вокзалі міліція завжди присутня, на крик прибігли не гаючись. Однак Циган встиг зметикувати – викинув свій ніж у вікно, схоже, досвід закоренілого злочинця дався взнаки. У ресторані стояв шум-гвалт, жіноче надривне виття, відвідувачі швидко знялися зі своїх місць і порозбігалися, аби не бути свідками. З ними вискочив на вулицю й Циган. Міліціонери якийсь час не могли розібратися, що відбулося. Поки з'ясували обставини, в ресторані залишилася одна обслуга та ридаюча від горя дівчина, яка припадала до свого вбитого хлопцем, і не могла од нього відірватися. Згодом дівчину все-таки від хлопця відірвали, повезли в міліцейський райвідділ. Там розпитали про нападника. Вона його добре не запам'ятала, лише вказала, що був високий і чорнявий. Після дівчини допитали обслугу ресторану. Обслуга вдала ніби нічого не бачила, видно, добре навчена: не лізти свідками в чужі бійки. От Циган і скористався цим, мабуть, розумів, що вбивство не скриєш, не відкупиш, когось треба видати за винуватця, інакше до нього доберуться. Яким чином вони в себе це роблять – не знаю, але на другий день у міліцію з'явився з покайнням якийсь чорнявий чоловік, взяв усю вину на себе.

- Як то таке може бути? - здивувався Іван. Хіба ж знайдеться така людина, щоб убивство на себе повісити, ще й без вини?

- У цьому середовищі знайдеться... у них свої порядки. Може завинив перед своїми чимось, в карти програвся, чи заборгував комусь, або просто настрахали й примусили. Все може бути. Тому чоловіку, який взяв на себе вину, можуть зробити так, щоб менший строк дали, на зоні забезпечать йому всілякі полегшення. А буває й таке, що на пересилочній тюрмі його підмінять на іншого, на того, в якого стаття легша, з малим строком, за неважкий злочин. Пригрозять, поб'ють-застрахають якогось бідака, що, приміром, дорожню аварію скоїв та й заставлять помінятися документами з убивцею. Головне, аби схожим був. Після такого, убивця вийде через рік чи два на волю з чужим паспортом, а жертва насильства-наруги буде за нього відбувати довгий термін ув'язнення. Простій людині проти зеківського світу не поперти.

- Чудасія якась! Ніколи сном-духом не відав про шось подібне, аж погано мені робиться від почутого. Ох і порядки у вас у місті! У нас, в лісі, виходить, все простіше й справедливіше, таких жахів не має. Оце так-так!.. Але як же ви особисто до цього дійшли? Як у вас такі проблеми виникли, що мусили тікати?

- Я... Напевно, так вже мені випало, наче само прийшло. Чогось поліз - спитайте, не скажу. Коли дізнався, що в міліцію прийшов підставний винуватець, захотілося, аби справедливість перемогла, аби справжній убивця був покараний. Словом, пішов я до вокзалівського ресторану, а там у мене подружка працює, Жанна. Ми з нею любов крутимо, в кохання граємось. Вона розведена, а я від недавнього часу запеклий холостяк. Яке їхало, таке й здибало. Хоча разом нам буває добре, трохи вже й притерлися, може колись і вийде шось серйозніше. Я Жанку тихенько, щоб ніхто не бачив, з ресторану витягнув, повів на базарчик привокзальний, начебто купити чогось. По дорозі розпитав, що й до чого. Жанка мені брехати не буде, казав же вам, ми трохи притерлися, чужими себе не вважаємо. Так я дізнався про ніж, який викинули з вікна. Жанку назад провів до її роботи й пішов ножа шукати. Довго й не шукав - у кущах лежав, можна сказати на видному місці. Міліція не обтяжила себе ретельним пошуком. В той день мій знайомий, Григорій, слідчий, до якого справа про вбивство попала, чергував у райвідділі міліції. Я йому повідомив про свою знахідку. Ніж за всіма правилами вилучили, як потрібно, знахідку оформили й направили на експертизу. Експерт через кілька днів знайшов на ножі залишки крові, які сходилися з групою крові вбитого хлопця, а ще й пальчики разом - відбитки пальців, щоб вам було зрозуміліше. У міліцейській картотеці звірили ті відбитки, встановили, що належать вони Цигану, його дані вже давно в картотеку занесли. Так Циган і попався. Виходить, що я йому яму викопав, хитрі обгородки зламав. Але й це не все. Вговорив я дівчину, ту що з хлопцем була, якого вбили, покази дати проти Цигана. Вона мені довірилась, слідчому на впізнанні по фото вказала на справжнього вбивцю. Проте Циган встиг втекти, його вчасно попередив хтось із міліції, хто був там у нього інформатором. Цей хтось доніс йому і про мої заслуги в справі. Так я став для Цигана ворогом, по-справжньому не розуміючи, на що пішов. А згодом мене пограбували й намагалися

вбити. Пощастило – залишився живим, але зрозумів: треба тікати, якщо хочу далше цей світ бачити. Ну, здається – на цьому все. Все, що мав вам розповісти.

– Хм... Шо тут скажеш?.. Діла... Оце так катавасія вийшла у вас, Петровичу! Хто б міг подумати, шо таке трапляється в наші часи. Одного не втямлю: а шо, на того Цигана управи нема?.. А де влада, де начальство?.. Невже ж він вище всіх?

– Влада?.. Розумієте, вона ніби є, і ніби її нема. Влада наче сама по собі, а такі, як Циган – самі по собі. Одне на своєму полі править, а друге – на своєму. Не пересікаються вони, поки шось надзвичайне не трапиться, поки хтось межу не перейде. Мабуть, тепер якраз такий випадок, але чи дійсно будуть старанно шукати цього кримінального авторитета, чи ні – хто його знає... Це ше ж і ризик великий – на нього полювати, легко можна під кулю попасти. Та й помсти бояться, у всіх сім'ї, діти. Їх не сховаєш, слабе місце.

– Так... Заставили ви мене замислитися... Думав везти вас до себе, в мене будинок посеред лісу, немалий, місця вистачило б, але тепер прикидую, шо до мене вам не можна. Люди бувають інколи: за дровами приїжджають, по наших лісних справах часом заскакують – рознесуть звістку про вас. І для моїх буде небезпека, сім'ю маю. Шось інше треба придумати.

– Як скажете.

– От шо... поселю вас, Петровичу, у покинутій хаті колишнього лісника Йоха, він кілька років тому роботу покинув, до дітей перебрався, десь аж під Житомиром зараз. Хата пустує, нового лісника ше не знайшли, можете спокійненько її зайняти. Там – глушина, вас ніхто не повинен турбувати, аж поки гриби-ягоди не почнуться. Тоді тільки люди можуть інколи забрести. Відразу скажу: буде вам у цій хаті незатишно, холодно спочатку, але звикнете швидко. Дрова є, їжі я підкину. Якщо не боїтеся лісу й самоти – не пропадете. Ви сам сільський, чи – ні?

– Виріс у селі, правда, давно було, недавно сорок мені стукнуло.

– Ну то нема чого переживати, закладене в дитинстві згадається, воно ніколи не зникає назавжди. Головне: нічого не боятися. А згодом навіть сподобається, побачите, по собі знаю. Ліс – це така штука, як звикнете – полюбите. Ліс – живий, з ним і говорити можна. Тут стільки всякого, шо в жодній книжці не прочитаєте. Гляньте-гляньте! Он заєць під сосною! Бачите?

– Ні!

– Та добре придивіться! Внизу, коло сосни кружляє!

Біла зайчиха невгамовно петляла між лапатими-засніженими-казковими соснами. Зачула брязкіт кінської упряжі й зупинилась. Цікавість на малу хвилю переборола страх. Так буває навіть у звірів. Зайчиха сіла на задні лапи, підняла вгору зігнуту передню лапу й нашорошила свої довжелезні вуха-локатори. "Хто тут?.. Шо за нові звуки в лісі?.. Небезпека – чи ні?..". Відстань до звуків була такою, що давала зайчисі можливість задовольнити цікавість. Однак тільки на мить. Далі – знялася. – Втік! – вигукнув лісник Іван. – Поскакав наш заєць, не догониш, якби рушниця – була б зайчатина на вечерю. Зайчиха, напевно. В неї своя, скажу вам, історія. Треба їй бігти.

Безперестанку. Лише так вона може врятуватися від своїх ворогів: вовка, лисиці, мисливських собак. Весь час на бігу, гнана страхом, і бажанням залишити собі життя. Навіть привівши зайченят, вона не може залишитися біля них, схованих у норі, бо потрапить у голодну пащу хижака. Потрібно накружляти хитромудрих мережив навколо нори, щоб збити зі сліду переслідувачів, і знову бігти. Її дитинчат нагодує чужа зайчиха-мати, коли буде пробігати повз. А наша зайчиха теж чужих зайченят не обділить увагою, до своїх же не скоро попаде. Нелегку участь призначено під цим небом зайчисі. Мусите, Петровичу, на певний час із неї приклад брати.

- Шо є, то є... Куди ж мені дітися?.. А про зайчиху цікаво, ніколи не чув.

Покинутий будинок колишнього лісника Йоха зустрів гостей непривітно. Стояв одинокий, засніжений, в оточенні високих старих ялин. Дороги чи стежки до хати не було. Ніде поряд не відчувалося живої душі, не тільки людей, а навіть собаки, який би обдав гавкотом. Білий сніг злежався на покрівлі будинку суцільним важким шаром, з сонячної сторони звисали довжелезні льодяні бурульки, заповишені снігом вікна ледь проглядалися між давно небілених стін. Вхідні двері насилу подалися-відкрилися - намерзли. У самій хаті була холодрига, необжито-незатишно - пуста. Де немає життя - там нема тепла-затишку.

Віталію Петровичу захотілося відразу ж покинути цю непривітну оселю, не залишатися в ній ні на мить. Він уявив, як буде тут проводити залишки зими, як буде скніти наодинці довгими ночами, як буде потерпати від холоду, а може й від недоїдання. Холоднющий, проникаючий під шкіру, дух приміщення мимоволі заставив невидимо скуйовдитися, згорнутися душею й тілом у щось схоже на клубок, настроїв раптово прийшов: нікудишній-тягучий. Виникло бажання відмовитися од цього місця та не повертатися ніколи, податися хоч куди, аби тільки не сюди. Боровся з собою: залишитись чи не залишитись, пробувати ще щось шукати чи ні. Однак розум підказував: вибору не було.

Іван допоміг розтопити в хаті. Дрова довго не загорялися, у грубці не було тяги, напевно, димар забило снігом. Найшло їдконого диму, що заставив кашляти, різав очі. Лісник відкрив вхідні двері й змушений був махати з пів години в одвірку знайденим у закутку рядом, аби вигнати дим. Однак поступово чадне повітря все-таки розійшовся, тяга з'явилася. Дрова почали горіти-потріскувати, з ними стало трохи приємніше-веселіше. Вогонь помалу переборював холод і вселяв крихітну надію Віталію Петровичу, що не все пропало, не все так погано, що життя в цій хаті можна повернути.

- Ну, шо, Петровичу, з новосіллям! Не бійтеся, завтра вже будете почувати себе тут хазяїном, повірте: найважче першої ночі, на ранок все буде зовсім інакше - ясніше, простіше. І сніг, і ліс, і хата ця стануть наче вашими. Головне не дайте вогню загаснути, не жалійте дров, їх у сараї на дві зими хватить. Сидіть біля грубки й підкидайте полінячки, ліжко підсуньте ближче до тепла, поспіть-покимарте трохи, чайку собі заваріть трав'яного, сушені трави в коморі на балці висять - звіробій, липа. Снігу розтопите у банячку, шо в коморі валяється. Саме те, шо треба. Перекусити,

правда, не вдасться, немає чим, але завтра завезу вам припасів, з голоду не дам померти.

Лісник Іван попрощався, вийшов з хати й поїхав додому – кудись у суцільну лісову темряву, яка несподівано швидко, по-зимовому, обгорнула нове помешкання Бріленчука. Віталій Петрович залишився сам. Жура охопила його з усіх боків, як і темрява. Тільки зараз відчув Бріленчук, наскільки потрапив у скрутне, безпросвітне становище, з якого не бачив виходу, в якому можливо прийдеться існувати невідомо скільки часу, може навіть роками. Раніше, за клопотами прийняття рішення та збирання в дорогу, під впливом бажання чим подалі втекти від небезпеки, він не мав часу обдумати подальше своє життя, проте, тепер, на самоті, коли його шалений біг немов зупинився біля палаючої грубки, усвідомив: попереду ждуть важкі випробування, попереду суцільна безнадія. "Може спробувати піти до Цигана покаятися?.. Сказати, що не хотів його підставити, не усвідомлював, що робив... А ну, як простить... скаже своїм не чіпати... Шо він – не людина, геть звіром став?.. А чи не можна буде хоча б відкупитися, заплатити?.. Ні, не пройде таке... Ясно ж, мов білий день: я цілком усвідомлював, що роблю, спеціально й зумисно віднайшов докази проти Цигана, допоміг слідству вийти на нього. Такого не прощають... Той їхній світ жорстокий, пощади не жди. Хіба не раз про це чув?.. А чи не краще було б пересидіти в когось у Ковелі?.. Все таки в місті легше, набагато комфортніше ніж тут. Залягти там на дно й сидіти безвилазно, носа не показувати... Хоча б у Жанки, приміром... Ні, і це не пройде... У Жанки перш за все будуть шукати, ше й її підставляю, а в когось із друзів довго не проживеш. Ну ше день-два, то пройшло б, а надовго... Хто захоче?.. Кому потрібні чужі проблеми?.. Та ше й з таким ризиком...".

Спати майже не вдавалось, не звик до таких несприятливих умов, мішав дошкульний холод, помешкання нагрілося ледь не під ранок. Грубка диміла-чаділа, була чомусь погана тяга, дим стелився по хаті, їв очі, забивав легені. Потрібно було кілька разів за ніч провітрювати помешкання. Боявся міцно заснути, аби не вчадіти, не підтримати вчасно вогонь, постійно ліз-закрадався новий страх, що йшов від нічного незнайомого лісу. Вчувалося якесь шарудіння, завивання вітру: чи то в комині, чи у верховітті навколишніх дерев. Сон здолав, коли у вікнах почало світати. Лише тоді забувся-завмер на якусь годину.

Збудив голос лісника Івана:

– Ей, хазяїне, хватить спати, день вже настав, виходьте на подвір'я, приймайте гостей!

Іван привіз сала, борошна, картоплі, цибулі, цукру, солі та ще всякого різного, такого, аби їсти й без якого не обійтися в господарстві – каструлю, сковороду, сокиру, ножа. Не пожалів покласти на підводу цілі лантухи з необхідним для життя в лісі.

Лісник заніс привезене до хати, запропонував разом зготувати сніданок. Віталій Петрович радо згодився, бо їсти захотів так, що на очі не бачив. На пательні скоро смачно зашкварчало сало перемішане з картоплею та цибулею. Снідали розмовляючи.

– Як вам перша ніч? – запитав у Бріленчука лісник. – Не замерзли?.. Лячно було?

- Спочатку замерз трохи, думав місця не знайду, щоб нагрітися, дим сильно мішав – грубка диміла, мислі різні в голову лізли – страхітливі, але потім тепло пішло від грубки, дим розвіявся, вдалось заснути. Тепер, наївшись, та у вашій компанії, взагалі добре стало. Не знаю, як вам і дякувати, чим відплатити за добро. Боржник я ваш – навіки.

- Не переймайтесь цим. Ви мені колись – я вам зараз, що ми – не люди?.. Якби тільки все вийшло у вас, був би радий. А про боржника забудьте, не згадуйте більше. Мені недавно місцевий вчитель дещо про боржника розповів. Він помітив, ніби завжди так відбувається в нашому житті: коли позичальник іде щось просити до когось, то готовий йому руки цілувати, а коли отримає бажане й настане час віддавання, то стає частенько ворогом йому, забуває про отримане благо, починає відноситися з неприязню до свого благодавця. Почуття боргу робить людину залежною, давить на її свідомість, не дає жити спокійно, людина стає наче прив'язаною до благодійника, почувається трішки його рабом. Цій людині хочеться якомога швидше звільнитися від своєї залежності. Коли ж отримане позичальник віддати не може, або не хоче, він свідомо чи несвідомо починає винуватити у своїх негараздах того, кому нещодавно не знав, як дякувати. Вчитель каже, що цей неписаний закон може розповсюджуватися навіть на дітей і батьків, створює протиріччя між ними, веде до конфліктів.

- Ого! Який ваш вчитель уважний і грамотний, як гарно підмітив! Я з таким не раз стикався, не раз на свої очі бачив, але ніколи не думав, що так можна сформулювати, аж у суспільний неписаний закон викласти. Але є в цьому рація, точно є, згоджуюсь!

- Приємно чути! А знаєте який вихід із цього становища?

- Ні.

- Дати й забути!

- Хіба таке завжди можливо?

- Ну, хоча б, коли можливо. От, як у нашому з вами випадку. Я хочу, аби ви не почували себе боржником. Мені люди теж часто безкорисно помагали, то ж прийміть мою невеличку допомогу в якості подарунка і живіть на здоров'я.

- Широ дякую! Дуже і дуже вам вдячний!

- Не спішіть дякувати, ще хто його знає, як воно вийде. У нас тут поговорка ходить для цього випадку: "День хвалять ввечері".

Коли Іван від'їхав додому, Віталій Петрович взявся до роботи. Став прокладати у снігу стежки навколо хати. Оскільки лопати не мав, лісник не додумався привезти, то наламав березового гілля, зробив щось схоже на великого віника. Обв'язати березове гілля прийшлося гнучкою лозою. Таким знаряддям мести сніг було важко й незручно, віник часто розпадався, однак, помалу стежки стали виднітися. В роботі стало значно тепліше й веселіше, відганялися тягучі думки, з'явилася потрібна людська зайнятість, заповнилось бажання бути при ділі, до чогось приткнути себе, аби не відчувати неприкаяним. Махаючи віником Бріленчук дійшов висновку: побороти самотність і душевну тягучість можна працею. З цього часу він весь час старався знайти собі якесь заняття, щоб не сидіти без діла.

За роботою нового лісового жителя здивовано споглядала зграйка червонястих снігурів, яка примостилася на старій груші. Засніжене дерево стало нагадувати новорічну ялинку з яскравими прикрасами. Вони, снігурі, хоч і птахи, однак, те ж цікавість бере, хочуть подивитися-насититися новизною: що трапилась у лісі. Може потім рознесуть про побачене між співмешканцями, здивують їх. Хто ж такого не хоче з живих істот?

Птахи прилетіли до лісової хати подзьобати насіння бур'яну, що виріс на запущеному городі, а тут димом обдало, теплом, людським духом. Гості якусь мить роздумували опускатися додолу чи ні, а потім сполохано знялися, вирішили не ризикувати, не звикли до таких різких рухів, які видавав господар хатини.

На вечерю Віталій Петрович здумав зварити супу. Не знайшов, де взяти води, обійшов довкола обійстя, ні колодязя, ні якоїсь водойми поблизу не помітив. Змушений, як і вчора, розтоплювати сніг. Зважив, що криниця все ж має десь бути, не міг же попередній хазяїн обійтися без неї. Мабуть, снігом присипана.

Суп вийшов їстівним, хоча не так смачним, як гарячим. Вода, картопля й мука склались у густе вариво. "Козацька саламаха, ледь не щоденна їжа на Січі", - з іронією подумав Бріленчук. "Тільки картопля лишня, не було її в козаків". Віталій згадав, що читав про таку їжу в якогось історика, здається в Миколи Костомарова.

Криниця знайшлася віддалік од хати, під лісом, ховалася від очей за першими деревами. До води глибоченько, метрів зо чотири, відра й ланцюга до нього, аби набирати воду, не було. Правда, саме відро на хазяйстві малося - привіз лісник, але як ним воду зачерпнути?.. Віталій довго ламав над цим голову, адже сніг може розтанути ближчими днями, тоді без води не протягнеш. Потрібно терміново щось придумати. Спочатку замислив опустити в колодязь стовбур дерева з довгими сучками замість щаблів. По них можна залізти в колодязь і набрати води. Проте коли приступив рубати стрункого граба, змінив своє рішення. Прийшла раптово нова думка. Навіщо лізти в колодязь, ризикуючи там зісковзнути-звалитися, якщо можна причепити відро до довгої тички й так опускати до води. Потім тягнути-піднімати тичку вгору - і буде результат. Однак знову перешкода. Чим прив'язати до тички відро?.. Хоч би якась мотузка трапилась на очі, або дроту кусок. Передивився все і скрізь - нічого подібного, хоч стій і плач. Пробував лозиною скріпити - не виходило, з таким кріпленням міг і цінного відра позбутися. "Скільки то людині всякої всячини потрібно, щоб вижити. Здавалося б така дрібниця - мотузка, а ти бач без неї не обійтися. Якби цвяха мати - зробив би крюка на кінці тички...", - роздумував про себе Віталій Петрович. Проте, як і в адвокатській практиці, рішення прийшло немов само по собі, а точніше з чогось одного впливало інше. Стовбур дерева немов указав на тичку, а думка про цвях і крюк підказала вирубати тичку з таким сучком на кінці, щоб відро трималося, мов на крюку, й не спадало. В роботі Бріленчук оцінив значимість сокири. "І щоб я робив без неї?.. Як би обійшовся?.. Шо не кажи, а сокира один із дуже важливих винаходів людини". Роздуми про сокиру перекинулись до недавно покинутого життя. "А в місті про сокиру й не згадуєш, там зовсім інше життя... Де тепер те місто?.. Чи вдасться повернутися до

його комфорту?.. Цікаво: згадують там мене?.. шукають?.. а може вже й забули?.. Ех, доля! Так вляпатися!".

Після кількогодінного мудрування вдалося витягти першої води, отримати задоволення від свого винаходу, від знайденого вдалого рішення. Ще ніколи до цього Бріленчук не тратив стільки свого часу на нібито просту справу, але ця маленька перемога розуму окрилила його.

Наступним невідкладним завданням було – прочистити димар. Напевно, там набилося сажі, тому й тяги в грубці немає, тому й диму в хату набивається. Завдання не з легких. Як вилізти на дах?.. Драбини не знайшов, змайструвати її нема з чого, якби гвіздків кілька – було б інше діло, а так – потрібно добре покумекати, що його робити. Знову виручила сокира й стовбур зрубаного дерева з довгими сучками замість шаблів. Тільки таким чином можна замінити драбину.

Віталій приставив стовбур до причілка хати, прийшлося добре повозитися, аби його підняти та встановити так, щоб більш-менш тримався, щоб можна було лізти по ньому на дах. З першого разу, як часто буває, не вийшло – тонкий сучок не витримав ваги тіла, зломився. Бріленчук з'їхав-гепнувся до низу, од забиття виручила куча снігу, а то б і не піднявся. Прийшлося міняти стовбур, вибирати товщий. Знову рубати, тягти його з лісу, знову старанно встановлювати до причілка. З великими зусиллями добрався комина, ніби й висота невелика, а страшноувато, ноги тремтять від боязні звалитися й від незвичної напруги. Ще й слизько від снігу під ногами, прийшлося на карачках лізти. Всередині димаря знайшов старе покинуте пташине гніздо, акуратно дістав його звідти, потім шурував в цегляному отворі кострубатим дрючком, поки сили вистачило, але, здається, таки сажу здебільшого збив донизу, залишалося вигребти її зі "свинки" внизу комина, де були прилаштовані маленькі дверцята. Цілий день провозився з димарем та сажею, вимазався в чорну кіптяву, ледь відмився-відчистився. Наробився-втомився, на силу до ліжка добрався. Вечеряти не схотів, від втоми спав, мов убитий, навіть снів не бачив.

Віталій Петрович став досліджувати-вивчати довколишню місцевість. Хотілося знати, де і що по-сусідству, чим можна пожитися, що використати у повсякденні. На віддалі двадцяти хвилин ходу знайшов ні то озерце, ні то болото невеличке. Стояло ще в льоду, спало під снігом, навколо було неначе обгороджене сухим високим очеретом. З одного краю чорніло великою проталиною, яка не взялася кригою, видно було, як тут било, пускало легенькі круги, незамерзаюче джерело. Бріленчук зацікавився проталиною, темна вода притягувала до себе. Зачерпнув жменею воду, спробував на смак. Смачна! Вдивившись у глибіню, помітив зграю окунців, які дражнили своїми червонястими боками. Якби вудку, може й спіймав би, була б свіжа рибка до столу, а так, тільки подивитися-помилюватися вийшло, позаздрити приті та волі окунців.

Якщо немає вудки, то може вершу вдасться змайструвати. Он лози скільки хочеш, можна оберемками носити. В пам'яті залишилось: колись у глибокому дитинстві бачив, як дід Трохим вершу плете з лози, сидячи в хаті коло вікна, розповідаючи малому Вітасю різні небилиці. Дідові оповіді часто згадувались, а от його плетіння, як то він з

тою лозою управлявся, в голові не затримались. Може тому, що з часом не стало потреби у вершах та плетених виробах. Замінили їх сітки капронові й відра залізні замість кошиків. Тепер потрібно якось згадати, спробувати виїняти з громіздкої пам'яті те, що бачив у дитячі роки.

Верша довго не вдавалася. Лоза ніяк не хотіла триматися купи, хоча гнулася легко, розімліла в теплій хати. Ніяк не виходило сплести кругле дно верші, лозини не спліталися в одне ціле, стирчали гострими надрізнаними кінцями в усі боки, поки Віталій не здогадався скріпити їх нарізнаними смужками тканини, у коморі знайшов купу напівзотлілого лахміття, серед нього шматки подертого брезентового плаща. Брезентові смужки були міцними, гарно зв'язали лозу. Тепер дно верші вдалося сплести, а далі пішло легше. Ребра-прутики встромлялися в кругле плетиво днища, а між ними тісно лягали зелені лозини. Вийшло кострубато, не так, як у покійного діда Трохима, однак, риба мала зловитися. Бріленчук крутив-обдивлявся вершу і знову почував задоволення від успішної роботи. Таки вийшло!

Вночі приснилася Жанна. Як не дивно, але, мабуть, саме робота над вершою запустила цей сон в лабіринтах мозку самотнього тепер чоловіка. Жанна була такою гнучкою в своєму молодому привабливому тілі, що дійсно нагадувала лозину. Інколи в ліжку вона так втискувалася-обплітала собою тіло Віталія, що й лоза, здається, так не змогла б.

З Жанною Бріленчук познайомився в її ж ресторані, на п'ятиці в честь дня народження свого приятеля з районної прокуратури. Сказати, що так вже сильно з тим прокурорським товаришував, то ні. Проте він запросив, відмовлятися було незручно, хоча по ресторанах ходити звички Віталій не мав, вважав, що таке підходить тільки тим, хто хоче похизуватися, показати свою важність, своє "я", яке має більшу силу над іншими, на тими, що не можуть собі дозволити такої розкоші.

Після гулянки захмелілий Бріленчук затримався коло ресторану, ніяк не міг закінчити розмову з колегою. У п'яних чоловіків патякання не має кінця, аби було кому слухати. Віталій якраз був слухачем. Не тільки тому, що мав хист слухати оповідача, а ще й тому, що був більш тверезішим і, зазвичай, не схилився до п'яних балачок. Віталію не вдавалося розпрощатися з надтоїдливим співрозмовником, він шукав привід для розставання. Аж тут Жанна. Вийшла після закінчення своєї зміни з торбиною в руках, стала розглядатися, напевно, хотіла таксі спіймати. Чоловіча розмова відразу припинилася, красива офіціантка забрала на себе всю увагу, змусила забути про що говорилося. Довгі стрункі ноги на підборах-шпильках, приємна фігура, і найбільше енергійний помах рукою, якою відкидала розкішне волосся – які тут розмови можуть бути?

Віталій знайшовся першим:

– Шо, сонце, таксі шукаєте?.. Не вийде – наші розібрали, прийдеться пішки. Можна я вам трошки поможу, хоча б он до того повороту проведу, де світла більше, а то як вам такий гарний самій нічним містом?

Молода жінка згодилася, повелася на те "сонце", згадала, що цей пристойний з

вигляду чоловік ще в ресторані показував свою чемність та повагу до неї. Лиш він один зі всієї компанії дякував кожного разу, як підходила з їжею чи випивкою до їхнього столу. І весь час приємно звертався на "ви" й "дівчинко", або "сонце". Такого в своїй роботі не часто приходилось зустрічати. Інші намагалися лапнути за щось, чи навіть ущипнути, їм так бачилась увага до жінки. Офіціантка ж, з нею чого єрепенитися. А цей дивись – людину побачив, про вдячність не забув. Цим і сподобався, тому й дала згоду, аби провів. Зазвичай, старалася втекти-відцуратися од своїх звеселілих клієнтів.

Вони йшли порожніми нічними вулицями, неначе старі знайомі. Зовсім не почували ніяковості від того, що не знали одне одного, немов зустрічалися вже не раз. Було легко, невимушено, ніби так мало бути само собою.

– Ви поворот вже пройшли, до якого збиралися проводити, – ледь всміхнулася Жанна.

– А я й не збирався тільки до повороту, то я, щоб вам було важче мені відмовити.

– Хотіли збавитися п'яного друга?.. По правді скажіть, я ж бачила.

– Може й хотів, але лише поки вас не помітив.

– І що, і що?..

– Нічо-нічо... помітив і вже не відстану, як собі хочете, а доведу до самого дому.

– То ви той, як то його...

– Кавалер?.. Джентльмен?.. Це хтіли сказати?

– Ну, десь так... Не боїтесь, що ножки-ручки заболять, спину натrudите ношею?

– Не боюсь-не боюсь... І називайте, як хочете, кавалером-некавалером, але поки не побачу, як ви свої двері відчиняєте, буду поряд.

– А ви знаєте... мені це приємно, чесно скажу, не буду щось вдавати з себе. Ви такий видний чоловік, так гарно обходитесь, проводжайте на здоров'я, якщо вам так справді хочеться.

– Чого ж не хотітися?.. Ви така гарна, всякий чоловік хотів би таку провести.

– Я не зі всяким згоджуюся, не всім дозволяю відстань скорочувати.

– Бачив я, бачив... як ви по руці іменинника смальнули, коли хотів вас обняти.

– Хай не лізе, думає, як начальничок, то все можна.

– І часто вам так – приходится відбиватися?.. Мабуть, багато залицяльників маєте?

– Ха-ха-ха! А ви що, теж до їх числа хочете?.. Не боїтеся в чергу ставати?.. Взагалі-то питаннячко ваше ревниве трошки, ніби на привласнення щодо мене тягне?.. Помиляюсь?

– Хм-м... як ви вдало вмієте підловлювати-формулювати, навіть сказати не маю чого. Але куди дітись, раз ви так ловко, мушу признатись – дійсно, виходить, ревниво. І якщо добре подумати, то й тут ви праві – привласнити теж хочеться. В кращому розумінні, аби більше нікому не дістались. Я думаю в кожного чоловіка є таке до жінки, на яку він оком поклав. Хіба ні?

– Не знаю-не знаю... на кого ви там оком... Може сьогодні на одну, а завтра на другу.

– О! Спіймались! Тепер і ви ревниво!

- Не ловіть жінку на слабкостях, легше вам буде з нею!
- Забудем... Краще скажіть: ви часто отак по ночах одна, не страшно вам?
- Та ні. Коли не затримуюсь на роботі, встигаю на останній автобус, а коли якісь довгі застілля, як сьогодні, таксі викликаю.

- Шо офіціантка може собі дозволити на таксі роз'їжджати?.. Так багато отримуєте?.. Чайові такі великі дають?

- Не вгадали, але спробуйте ще варіанти, ви ж адвокат, я лівим вухом чула, як ваші друзяки до вас звертались. Підказую: про гроші мова не йде і дурного про мене не смійте думати, бо ображусь, далі без вас піду.

- Може брат таксист, або родич, або приятель ваш?.. Іншого в голову не лізе.

- Ех ви! Ше й адвокат! Не вмієте гадати, чи то, як там у вас: версії будувати... Здається, так у кіно кажуть?..

- Так-так... в кіно саме так.

- Шо здається?.. Добре... скажу... Зрозуміло, що безкоштовно мене ніхто не возить, хоч таксист Жора добре мене знає. Але задарма він і матір свою не повезе. Продуктами я розраховуюсь, тими, що зараз у сумці несу. В магазині такого не купиш, от Жорка, або його напарник згоджуються.

- Хм-м-м... ти бач... не знав, що так можна. Нам далеко ше?

- Шо втомилися, не підете далше?.. Дивіться... бо довго прийдеться йти, аж біля стадіону живу.

- Не так і довго, а спитав, бо, навпаки, хочу аби ше трохи з вами поспілкуватися, нікуди не спішу, ніхто мене не чекає, а ваша компанія мені дуже подобається. Давно, точніше - ніколи, не мандрував нічним містом з красивою незнайомкою, під такий заворожливий цокіт каблучків. А ви, вибачте, спішіте, вас є кому чекати?

- Ха! Рішили не тягнути з основними питаннями?.. Добре... не буду шифруватися... ніхто не жде, нікуди не спішу. Задовольте вас така відповідь?

- Ше й як!

- Але хочу попередити: додому не запрошу, і не надійтесь, я не з тих, що швидких пригод шукають. Прямо скажу: ви, ніби й симпатичний чоловік, але мені треба трохи солі разом з'їсти, аби зблизитись.

- Ну, а на телефончик хоча б можна надіятись?

- Без питань, записуйте!

Віталій Петрович став час від часу проводити Жанну додому з роботи, найчастіше вихідними днями, коли вона затримувалася допізна у своєму ресторані. Він зарання телефонував-узгоджував зустріч, а потім чекав свою супутницю на виході. Нічне місто стало їхнім, ніхто не перешкоджав довгим розмовам про все, порожні вулиці були свідками того, як збільшувалося потепління у відносинах між чоловіком і жінкою. Якогось разу Віталій, за мовчазливої згоди Жанни, піднявся до неї в квартиру та залишився на ніч. Вранці вони стали для себе Вітею і Жанкою. Обое раніше були в шлюбі, обое розбіглися зі своїми половинами, то ж тепер не спішили брати високі зобов'язання, хотіли залишити за собою частину свободи. Йому трохи за сорок, їй трохи

за тридцять – зріла пара, яка більше покладається на розум, ніж на емоції, однак, коли не бачились кілька днів, вчували, що чогось їм не хватає.

Сніг якось швидко розтанув. Горобці зацвірінькали по-новому, весело, життєрадісно, близьку весну вчули. В лісі скрізь стояла вода, дороги стали непроїзними. Бріленчук боявся, що лісник Іван тепер до нього не добереться, сани вжедесь, напевно, звалені-знесені до хліва, а возом ще грузько. Однак Іван вмудрився скористатися ранішнім приморозком, що більш-менш давав колесам воза триматися зверху. На цей раз лісник приїхав без припасів, їхав не з дому, проте, був з незвичайним подарунком. Загадково всміхався:

– Гляньте, що привіз! Тепер не будете самотнитися!

Лісник витяг із купи соломи на возі щось мале, кудлате, таке, що виривалося з рук. Воно завищало, впало на землю біля Віталія Петровича рухливим клубком, відразу забилося між його ніг і віддало живим теплом, жваво-привітно замотиляло кучим хвостом, тонко двічі гавкнуло, немов вітаючись з новим господарем.

Іван задоволено вигукнув:

– О! Бачите, признав вас! Знать поладите! Буде вам і сторож, і товариш. Як навчите, то й помічник добрий. А головне – жива душа поруч.

– Так то так, але чим же мені годувати його? Я тут сам перебиваюсь одним супом.

– А що собі – те і йому. До супу сальця трошки вріжете – не пропаде, звикне. Я його вчора на селі підібрав, може викинув хтось, хазяїна ще чи знайшов би, хто його знає, а тут, коло вас, якраз йому місце. Навіть якщо харчі будуть простенькі, зате свобода, не на прив'язі, біжи куди хочеш. Думаєте собаки не люблять свободу?.. Ха!.. Не менше нас грішних. Мій Рябко, коли вирветься з будки, два дні не можу спіймати, їсти не приходить, дай тільки побігати по лісу, обнюхати все.

– Що ж залишайте, раз так, може подружимося.

– Подружтесь-подружтесь, згадаєте моє слово, ще так подружтесь, що відірвати од себе не зможете. До речі... я його Гавчиком назвав, як вам таке?

– Підходить.

Лісник не затримався, спішив, боявся, аби дорогу не розвезло. Подав на прощання руку й повідомив:

– Тепер не скоро чекайте, ждїть поки дороги підсохнуть, аж тоді буду мати змогу заскочити. А, іще... мало не забувся... Був я на днях у лісництві, вони там сказали, що лісника сюди нового засватали. І начебто жінку. Для мене дивина, тут не всякий чоловік на таку роботу згоджується, ніхто не хоче в наші часи дичавіти наодинці в лісі, а щоб жінка... Але то ще, знаєте, як воно може бути... може балачки тільки... Коли ж щось дійсно проявиться, то я дам знати, якось порішаємо.

Гість поїхав, Віталій Петрович залишився з Гавчиком, тепер удвох. Можна сказати: компанія. Собаченя не відставало від ніг хазяїна, немов приклеїлось. І в хаті разом, і за водою разом, і до лісу разом, плутається між ногами, не дає кроку ступити, часом пищить, як ненароком злегка наступиш, а потім пробує грізно ричати, за штани потягти. Ласку полюбило. Коли почесати за вухом, або на животі – аж мліє від

задоволення, починає радіти-бурчати. А хвостом крутить, немов розмовляє ним, всі щенячі емоції на хвості видно, тільки придивлятись встигай, наче по-написаному. Хату стереже, на кожний порух, звук реагує, часом гавкоче у бік лісу, неначе когось там застерігає-зупиняє: не підходь!

З таким сторожем стало веселіше.

Бріленчук знайшов у хліві напіврозбитий черепок – залишок чи то глиняної миски, чи то глека, став насипати собаці туди їжу. Гавчик швидко-жадібно хлепав язиком суп-саламаху й вдячно мотилав хвостом, проте до їжі не підпускав, напевно, боявся, що на двох супу не вистачить. Знову ричав загрозливо: одійди, хазяїне, зараз не до тебе, бачиш: їм! Коли ж Віталій сам сідав їсти, Гавчик ставав біля нього на задні лапи й не зводив очей із хазяйських рук. І таки добивався свого – отримував зо дві ложки добавки.

Пізно ввечері Бріленчук лягав спати, собака пробував залізати до нього в ліжку, але тут вже господар був невблаганний – заставляв Гавчика займати своє місце в сінях. Давалося взнаки сільське виховання хазяїна: собаку жалій, годуй, турбуйся про неї, але відстань держи, спати і їсти разом з одною миски, не годиться, гріх. Колись про таке старі люди казали.

Віталій Петрович освоював все більше і більше необхідних для життя справ: вчився майструвати зі скудним інструментом, зумів притримувати тепло й вогонь у хаті, готувати їжу, коли потепліло, спускав березовий сік, згодом шукав і рвав щавель, з якого варив зелений борщ, після верші сплів із лози кошик – вийшов уже не такий кострубатий, як верша. Разом із Гавчиком щодня обходили навколишній ліс, який немовби став їхнім володінням. Вивчили-запам'ятали кожну найменшу стежку, кожне дерево, кущ, кожний горбок чи ямку. Бріленчук навчив собаку їсти різні личинки, аби наповнити живіт необхідним білком. Особливо подобалися Гавчику товсті личинки хрущів. Собака лякав лісових птахів, з мисливським азартом гавкотів на них, пробував наздогнати-схопити, однак не вдавалося, тільки здіймав невеликий пташиний галас-клекіт-невдоволення.

Яка ж була радість для хазяїна й собаки, як вдалося спіймати у вершу дві перші рибини – червонястих окунців. Віталій Петрович аж підскакував од задоволення, а Гавчик, почувавши радість господаря, заходився веселим безперервним гавкотінням, яке відбивалося від дерев багатоголосою луною. Здавалося ніби в лісі поселилося щонайменше з десяток собак.

Уха вийшла на славу – смачнюща. Господар не міг діждатися поки охолоне, сьорбав, гаряче обпікаючи губи і прицмокував за кожною ложкою, хекав задоволено, очі закривав. Собака ледь дочекався, доки отримав свою долю, вже захололу, з об'їденими кістками й головою.

Віталій вивчив-зловчився де краще ставити вершу, щоб риба до неї заходила. Таке далось взнаки – окунці, карасики, плотвичка стали частенько попадатися у вершу, неначе вирішили пожаліти двох лісових саїтників із їх скромними наїдками.

Якось вночі Віталію Петровичу приснилася Жанна. Обіймав її звабливе тіло,

споглядав із приємністю на стрункі ноги, вдихав її запах, куйовдив довге хвилясте волосся, в яке так подобалося занурюватися обличчям. Коли Віталієва рука з розчепіреними пальцями почала пестити-розчісувати цю хвилясту розкіш, почулося скавуління. Бріленчук схопився з солодкого сну, розкрив очі й побачив біля себе Гавчика, який неслухняно втік із сіней і заліз до хазяїна погрітися. Це в його кудлату одіжку залізла рука господаря.

- Ану пішов на місце! Ти ба який! Присунувся без просу, такий сон перебив! Шоб я тебе більше тут не бачив, пройдоху малий, бо будеш на вулиці ночувати!

Віталій Петрович довго лежав без сну після цього пробудження. Згадував Жанну. Як вона там?.. Чи зможе він ще колись зустрітися з нею?.. Сама тепер, чи когось знайшла?.. Якщо сама, то чи довго так витримає?.. Така жінка ніколи не буде сама, кавалерів біля неї крутиться, немов комарів на болоті. Так і хочуть присмоктатися до такої принади. Жанна знає, що Бріленчук пустився навтьоки, чекати скоро його не приходитьсь, небезпека буде довго стояти на заваді їхньої зустрічі. Віталій розумів, що не має права ображатися на жінку, так вже вийшло, нічого не поробиш. Та й обіцянок ніяких вони одне одному не давали. Жанна не раз казала, що при нагоді розірве їхні стосунки, це коли знайде когось більш підходящого. Хоча Бріленчук бачив, що їй добре з ним, а часом було так добре, що більшого, здається, не могло б і бути. Думалось: час поставить все на своє місце, скріпить їхню пару, змусить вважати, що бути разом набагато краще ніж порізно, що разом - це їхня доля. Але тепер...

Лісник Іван приїхав із добрим уже теплом надворі. Весняна вода зійшла, дороги підсохли, в лісі цвіла-полонила, розпускала дух черемха, на болоті набрало сили, зажовтіло латаття, закумкали жаби. Завесніло по-справжньому. Все навколо пробудилось від зимового сну, збиралося вдягнутись у празничково-зелені шати. Повеселіло, потягнулося до сонця.

Спочатку Іван прибув сам, однак, ледь встигши злізти з воза, ошелешив Бріленчука новиною:

- Зараз має лісничиха приїхати, я спеціально її обігнав, аби попередити, так, що готуйтеся зустрічати. Про вас розповів, спочатку була навідріз проти, шоб жити тут разом, та ще й з незнайомим чоловіком, але потім трохи відійшла - коли я розповів про вашу безвихідь, як вас небезпекою обклали. Зм'якшилась. Пожаліла, здається. А жінку на жалість візьмеш, вона на багато чого спроможеться. Спробуйте якось з нею найти контакт, бо іншого варіанту ні в мене, ні у вас немає.

- Хоч яка вона, скажіте... Молода?.. Вродлива?.. Чи так собі?.. Як з характером?.. Чи не стане тут мною шпиняти, як цуциком?..

- Молодша за вас, це точно. На вроду?.. Я б сказав - ніяка. Але, що вам з нею - під вінець іти?.. Зжитися-змиритися б, а там життя покаже, може ваші негаразди скінчатся, може щось інше для вас трапиться.

- І що, вона отак відразу згодилася жити фактично зі мною?..

- Я ж уже сказав вам, що не скоро згодилася, довго прийшлося умовляти, але зараз, коли прийняла рішення, то, бачу, назад не поміняє, твердо пообіцяла. Та не

жити разом, як ви кажете, а щоб ви тут поряд з нею пожили трохи, поки у вас владнається. Про те, щоб разом, мова не заходила.

- А самій у лісі їй було б не страшно?.. Все ж таки жінка.

- Ніби ні, згодилася ж, ніхто силою не тягнув. Баба сільська, роботи не боїться, а за роботою тут ніколи вгору глянути буде, втомленій людині часом навіть боятися сил не вистачить. Хоча, кажуть, що в селі їй стало геть непереливки. Вдова, чоловіка кілька років тому схоронила, залишилась жити з свекрухою, а та така, що без солі може людину з'їсти, з жодним сусідом мирно не живе. Може це й спричинило до того, що рішила в лісники податися.

На возі сиділа жінка. Якась хмура, зосереджена в собі, не злізаючи з воза, заклопотаним хазяйським оком окинула хату, двір, Бріленчука, Гавчика і тільки потім видавила: "Здрастьте вам!". Собака спочатку загавкав на незнайомку, а потім неочікувано дав їй попестити себе й привітно завиляв хвостом.

Лісник познайомив Віталія Петровича з гостею:

- Знайомтесь, це Гаша! Тепер вона буде тут господинею, лісничкою її призначили.

Гаша подала Бріленчуку свою руку. Віталій помітив, що рука ця не зманіжена, манікюру, мабуть, ніколи не бачила, справжня натруджена рука сільської людини, відчув у ній міць і силу.

Як поручкалися, жінка обійшла все господарство, заглянула в кожний куток, доторкнулася до багатьох речей, неначе мітила їх, залишала свій слід. Оглянувшись виказала присуд: "Не багато живе!".

Стали всі разом зносити речі з воза, їх було багатенько - було що носити. Гаша запаслася добряче. Що то людина знає, з чим треба жити, без чого не обійтися в хазяйстві. Крім чималих харчових припасів, віз був закладений всяким реманентом: косою, вилами, лопатою, мотузками, відрами, двома теплими ковдрами та ще багатьма речами, деякі з них здавалися Бріленчуку зовсім непотрібними.

Лісничка випрягла свого коня - Шнерка. Завела його до напіврозваленого хліва, прив'язала, кинула два великих буряки, привезених із собою. Шнерко заржав вдоволено, накинувся до їжі, став з хрумкотом вгризатися в солодку твердь.

- Тут поряд, на болоті сухої трави, осоки вдосталь, треба його там припинати, і зелена вже пробивається, нехай пасеться, - порадив Іван.

Нарешті зайшли в хату. Вирішили сісти за стіл і пригоститися привезеним. Нова лісничка взяла на себе турботу про застілля. Витерла старанно стіл чистою шматиною (ї її привезла з собою), поставила тарілки, поклала виделки, ложки, дістала з сумок варених яєць, холодцю, сиру, квашених огірків. Тільки тоді присіла.

Іван оглянув накладене й поліз до своєї поклажі, витяг закорковану жмутком паперу пляшку :

- Думаю, тре нам обмити знайомство, щоб вдома, як то кажуть, не журилися, і щоб вам тут добре малося-жилося... Домашня, сам гнав, така крепка - з ніг валить

Гаша пити відмовилася. Для годиться пригубила-вмочила губи у міцне питво, проте й не ковтнула.

- Не звична я до цієї гидоти, ви собі пийте, а я піду попораюсь, речі розкласти треба.

- То хоч з'їж шось біля нас, проголодалась же з дороги, - запросив Іван.

- Обійдусь, якось воно на новому місці не до їди.

Чоловіки накинулися на їжу та випивку. Їм смакувало. Швидко сп'яніли. Віталій Петрович з незвички дуже сп'янів. Почали вести п'яні розмови ні про що, голосно над чимось сміялися, щедро кидали Гавчику недоїдене. Іван помітив, що Гаша вийшла з хати, кивнув у її бік, спитав Віталія Петровича, іронічно всміхаючись:

- Ну, як вам вона, сподобалась?..

- Я знаю... неговірка, насуплена, може тому мені показалась непривабливою.

- Тю-ю!.. Було б тої біди, то ж тільки з першої зустрічі. Хіба ви не знаєте?.. Завтра розговориться, по-новому роздивитеся, головне: яка людина, а про неї якраз всі кажуть, що добра, роботяща.

Захмеленим людям не дуже вдається тихо говорити, цю розмову Гаша невільно підслухала, проте, виду не подала, що почула.

Встали з-за столу тоді, коли вже до вечора йшло. Лісник Іван спохватився, що поночі їхати вийде. Надворі попрощалися-обнялися наче рідні, горілка зріднила.

Бріленчук зайшов до хати. Гаша стелила собі постіль в окремій кімнаті - була й така. Віталій у цю кімнату майже ніколи не заходив, спав і жив на кухні, там де тепліше.

Лісничка була вже в нічній сорочці. Коли рухалася, під сорочкою проглядалися обриси міцного жіночого тіла, його звабливі округлості, сліпили-білили голі ноги, до яких хотілося торкнутися-погладити руками. Для п'яного чоловіка такого було аж занадто. Віталій Петрович раптово запалився-завівся, перестав контролювати себе, не стримався й поліз до теплого жіночого тіла, наче до чогось, що йому вже належало, спробував обхватити Гашу в тісні обійми, притиснутися до неї, припасти губами до незакритої сорочкою шиї.

Проте не вийшло. Сильні Гашині руки легко роз'єднали п'яні чоловічі обійми, відштовхнули-зупинили.

- Е-е!.. Ми так не домовлялись, вгамуйтеся, Віталію! Прийдіть у себе, я вам не така, щоб тут зі мною...

Сказала це так впевнено й твердо, і відштовхнула так впевнено, що Віталій на мить, неначе протверезів. Осікся, щось пробурмотів нерозбірливе й покинув свої намагання.

Зранку Бріленчук прокинувся з важкою головою, з неприємним відчуттям незвичного для нього похмілля. Сушило всередині, мучила спрага. Так хотілось пити, що, здається міг би відро води у себе залити. Холодна вода вернула пам'ять про вчорашнє. Стало соромно і ніяково, не хотілось потрапляти на очі Гаші, яка в цей час кудись вийшла з хати. Віталій покликав Гавчика й подався в ліс. Бродив стежками в задумі й каятті до самого обіду. Вже сонце стало припікати, ноги втомилися, а він все ніяк не міг наважитися повертати, не хотів вияснити з лісничкою стосунків, не знав, що буде казати. Спонукав до повернення собака, він так часто бігав до калюж хлебтати

воду, висолоплював язик, терся об ноги, що стало зрозуміло: зголоднів, не до прогулянок йому більше.

Гаша зустріла так, мовби нічого не було між ними:

- А я все виглядаю, думаю: куди ж то мої односельці поділися, вже двічі виходила гукати, а вас ні гу-гу, наче за горами сховалися. Сідайте їсти, гляньте: яких я млинців зготувала, вже й, мабуть, прохолонули, вас чекаючи. І ти, Гавчик, біжи до своєї миски, і тобі щось дістанеться, бачу-бачу, що зголоднів. Де ж то можна було так довго ходити?

Бріленчук мовчки взявся до млинців. Щось сказати чи вибачитися не наважився, боявся, аби ще гірше не напартачити.

Гаша виявилася не такою вже й мовчазною. Побачила, що Віталій вирішив одмовчатися, стала говорити сама:

- Вибачайте, затримуватись з вами не можу, мені потрібно їхати, в дев'яносто п'ятому кварталі ведеться лісозаготівля, маю там конче бути. А ше, в сусідньому кварталі йде збір березового соку, два десятки людей працюють, лісництво план на сік має, треба виконувати. Кілька тижнів ця робота забере, а потім посадка нового лісу почнеться. Бачитися будем тільки зранку й увечері, хіба задощить сильно - тоді роботи зупиняться, буду вдома. На вихідних ше може трохи увірву часу, а його нам з вами не вистачатиме. Багато чого мусимо зробити, аби життя наладити. Посадити, посіяти, підремонтувати, он хлів розвалюється, не має де коня поставити. Та й, взагалі, про зиму треба зараз вже думати, прогаємось - не матимем що їсти. Все своє має бути: і для собаки, і для коня, козу збираюся завести, може й корову згодом. Ніхто нас забезпечувати не буде, самі мусимо крутитися. Іван трохи поміг, то й добре, але ж не може він нас довго утримувати, в самого сім'я. Я дещо буду привозити з села, щось у лісництві може дадуть, щось позичу, щось куплю, та це на першій порі, поки не розживемося, бо не все купиш, не все позичиш, та й грошей тих у мене кіт наплакав.

Віталій Петрович аж здивувався такій мові. Подумав: "Ти бач, як вона вміло запрягає, як все прораховує, з такою не пропадеш, проте, й сидіти не будеш, роботу знайде. Воно і добре, при роботі легше, та й облаштовуватися потрібно, не на один день тут застряв".

Відносини між Гашею і Віталієм швидко наладились, стали робочими, у кожного була своя роль і свої заняття. Вона йому готувала їжу, давала завдання на день для роботи, чи скоріш радила до чого потрібно рук прикласти, а він щось виконував із дорученого, а до чогось брався з своєї ініціативи. Лісничка встигала крім основної своєї роботи вділяти час приватному господарству. Обое стали задоволені від такого спільного хазяйнування.

Гаша привезла дошок, гвіздків, інструменту - дістала в лісництві. Бріленчук полагодив хлів, зробив для коня ясла, вигородив окреме місце для кози, корови, змайстрував теплу будку для Гавчика. Виколав яму, влаштував на ній щось схоже на душову кабінку. Для цього згодилися старі ночви, які замовив лісничці, і які вона випросила в когось у селі. Ночви розмістив на верху дошаної будки, пробив у них дірку, яку заткнув кілочком. Кілочок виймається - вода біжить. Зранку води наллеш - ввечері

можна митися, тільки гарячого сонця треба діждатися. Після душу, влаштував відхоже місце, полагодив дах, який протікав із північної сторони. Шиферу дістати не вдалося, тому замінив його кількома снопами з очерету. Всьому вчився в ході роботи. Помилявся, інколи переробляв змайстроване по-новому, розмірковував, часом злився, збивав пальці, однак, кожного разу після вдалого завершення почував себе майстром і винахідником. Самому було приємно дивитися на результати праці, ловив себе на думці, що це було справжнім, чоловічим, хоч і зовсім не тим, на що вчився, і на що потратив велику частину свого попереднього життя.

За час перебування в лісі Бріленчук обріс довгим волоссям, кошлатою бородою, вусами, які лізли до рота, його одяг забруднився, сорочки, шкарпетки, спідня білизна потребували негайного прання. Гаша вділила цьому увагу, вирішила привести свого співмешканця в охайний вигляд. Як не опирався цьому Віталій, проте, жінка майже силоміць забрала від нього заношену одягу й випрала її. Згодом всадила Віталія на стілець і підрізала волосся, бороду, вуса, заздалегідь привезла звідкись ножиці. Спочатку вийшло нерівно-кострубато, по голові неначе п'яний проїхав, але Гаша знайшла вихід – стала різати з допомогою гребінця, яким тримала до купи своє волосся. Вийшло на думку Гаші "зовсім і нічого собі, не так, як в міській перукарні, але для лісу зійде". Бріленчук не міг в цьому пересвідчитися, дзеркала не було.

Коли Гаша торкалася його голови й обличчя, Віталій відчував її м'які руки. Вони так легко, так приємно торкалися чоловікового тіла, що хотілося закривати очі від задоволення. Цими рухами-торканнями жінка вводила Віталія в невелику благість, хотілося сидіти під її м'якими-лагідними руками безкінечно довго.

Бріленчук оцінив це, оцінив піклування за ним, був дуже вдячним за таке. А ще вперше, зовсім по-новому, побачив-відчув Гашу: запах її тіла, хвилюючу близькість, якусь теплу жіночу лагідність, яка була нітрохи не схожа на ту, з якою раніше стикався. З цього часу Гаша вже не здавалася невродливою, Віталій став бачити в ній щось миле-добре, за яким став крадькома спостерігати, а коли жінка не бачила – потайки милуватися нею.

Сонце добряче прогріло землю. Вона стала проситися засадити-засіяти її, аби не стояла безплідна.

Лісничка відпросилася в начальства на тиждень – посадити городи. Привезла з села плуга і борону. З допомогою Шнерка зорали величенький клопоть землі коло хати, на грудку, де було вище й родючішою виглядала земля, вирівняли-заборонували цей грудок. Засіяли пшеницею, ячменем, просом, посадили кукурудзу, квасоллю, горох, картоплю, цибулю, часник, редиску, буряки, моркву, різну зелень-городину, залишили місце для огірків, капусти помідорів, яким треба було більше тепла.

Працювали від сонця й до сонця, від сходу до заходу. Втомлювалися так, що ледь ноги волочили після роботи. Перерву робили не так, щоб самим поїсти, як коня погодувати. Однак важка праця не мішала флюїдам, які вертілись-клубились над чоловіком і жінкою. Виявилось, що спільний труд сприяє людському поєднанню чи не більш ніж усякі розваги. Разом працювати – велика сила у цьому. Коли багатьма

годинами плече в плече, рука в руку, коли добиваєшся одної цілі, одного намагання, коли заливаєшся таким же потом, натираєш такі ж мозолі, коли радієш від зробленої спільно роботи, то стаєш, немов одним цілим. А коли ще на вулиці буває весна і неначе кличе-підштовхує до чогось інтимного-ліричного... Залишалося тільки дочекатися поштовху, підходящої миті, аби те, що зародилось – вибухнуло, як паростки зеленої трави, як цвіт-зав'язь на деревах, як бутони на квітах.

Опікою над Шнерком займався Віталій. Виводив його на пашу, припинав на вибраній зарання соковитій траві, яка смакувала коневі, чистив йому шерсть, водив до водопою, запрягав-випрягав його, став косити сіно, аби було чим коня годувати взимку. Шнерко радо зустрічав хазяїна, бив копитом об землю і ржав, коли Віталій забирав його з паші. Кінь любив качатися в торф'яному порошку, перекидався на ньому з боку на бік, неначе купався, часом по-справжньому Віталій купав його в болотистому озерці. Бріленчук із задоволенням водив Шнерка на це купання. Кінь і собака стали друзями чоловіку, так, як було це споконвіків. Віталій розмовляв з ними, пестив їх, вивчав їхні поведки й учив своїм командам, на Шнерку їздив інколи верхи, а Гавчика привчав ходити по сліду, винюхувати й розривати лисячі нори, аби задовольнити його вроджене мисливське тяжіння. У лісі щодня можна було бачити цю нерозлучну трійцю. Вони так здружились, так зблизились, що, здається, не в кожному людському товаристві таке можна зустріти.

Райська пора – весна, однак, збігає так швидко, що не встигнеш і зоглядітися, як і літо надворі. Не встигли відсіятися-відсадитися в лісничому обійсті, як уже й полоти-проривати пора, бур'ян лізе мов ворог ненаситний, хоче заглушити-задавити всяку добру рослину. Недаремно кажуть, що погана трава швидко росте. Так уже визначено під цим небом, що хліб наш в поті лица має доставатися.

Гаша зранку-раненько бігла на город, аби там всьому раду дати. Сапала, поливала, підв'язувала, підживляла, а потім спішила на роботу в лісництво. А ще ж і в хаті поралася: підмести, помити, випрати, зашити, їжу приготувати – де тільки рук брала. Здавалося: стожильна. Що то роботяща людина – ні на хвилику не присяде.

Хіба міг за такою господинею Віталій сидіти без діла?.. Навчився косити. Довго не вдавалася ця проста селянська робота. То встромить косу в землю, витягнути не може, то пеньок зачепить чи кущ, яких коса аж ніяк не хоче брати, а тільки тупиться-щербиться, то добре наточити косу не може. Проте таке тривало лише до недовгої пори. "Хто довго мучиться, той чомусь навчиться", "Невмілому руки не болять" – згадувались Віталію колись почуті примовки. З часом почало коситися. Навчився й сушити сіно, згрібати, складати в копиці. Руки стали в мозолях.

Якось, само собою, Гаша з Віталієм поділили роботу на чоловічу й жіночу. Чоловіча була та, що важча, або потребувала майстерності. От, приміром, погреб викласти-спорудити, бо де ж їжу тримати, це тобі не в місті, де електрика і холодильник. Тут потрібно дідівським способом перебиватися, а то пропадуть і так скудні припаси. Прийшлося Віталію копати для цього яму, обкладати її зверху колодами, шпарини між ними забивати мохом. Згодом землю покрити, травою-дереном, щоб все купи

трималося, щоб дощ не розмив. Двері до льоху зробив з товстих дошок, на дерев'яному засові, аби ніякий звір не міг залізти. Щоб миші не попсували припасів, змайстрував скрині, які було гризунам не під силу.

Пішли літні гриби, ягоди. В лісі стало чути зрідка людські голоси, перегукування, дехто приходив до хати ліснички перепочити, води напитися. Віталій, як міг ховався від зайшлих людей. Виставляв відро з водою коло лавчини, вішав на кілку алюмінієву кружку, щоб мали з чого пити, а сам подавався в глиб лісу. Теж гриби-ягоди збирав.

Врешті надумав поставити в глухому місці курінь, аби було де пересидіти подалі від очей цікавих. Як тільки Гавчик подасть знак, що хтось наближається до лісного двору, так Віталій прямує до куреня. Люди підуть, Гаша йде кликати Віталія до хати.

Тут, у прохолодному курені, із запахом прив'ялого листя вільшини, що слугувала основою куреня, на пахучій підстилці з свіжоскошеного сіна Гаша одного разу залишилася. Не змовляючись потягнулись одне до одного і впали в обійми, неначе достигле колосся під ноги косарям. Воно вже давно до того йшло: в поглядах, рухах, доторках, в якихось теплих коротких словах, які несли в собі прихильність, симпатію, взаєморозуміння. Між ними нічого не стояло, ніщо не завадило близькості, адже відчували, що підходять одне одному, бажають бути разом. Коли відокремлювалися – вчували порожність, незаповненість, навіть невелику тяжкість-смуток на душі. Сходились – і раділи, без причини сміялися, настрої відразу мінявся на краще.

Гашине тіло було таке чисте, таке ніжне, немов у дитини. Віталій не міг відірватися од нього руками, губами, йому хотілося гладити-голубити Гашу й не зупинятися, він чманів від її тіла, від її подиху, від її м'яких приємних рук. Гаша теж почувала себе на сьомому небі. Їй теж було хороше з Віталієм. Пара надовго зомлівала в тісних обіймах, в невимовному задоволенні, і неначе покидала цей світ.

Деся далеко було чути голос Гавчика, який ганявся по лісу за якоюсь дичиною, а може вловив своїм собачим розумом-нюхом, що потрібно віддалитися в цей час од куреня, не мішати хазяйському щастю.

З цього часу Гаша з Віталієм любили всамітнюватися в курені. Тут вони сповна пізнали одне одного, кожен куточок тіла, манеру всміхатися, шепотіти, говорити, закривати очі від задоволення, засинати в обіймах, відчувати себе щасливими. Тут вони зрозуміли, що поріднилися, стали одним еством.

В лісництві постійно йшли роботи. На болотистих місцях бригада копала торф. Люди цілий день борсалися в болотистій твані й воді, вирізаючи рівні шматки-цеглини торфу й складаючи його для просушування. В сосняку здимщики заготовляли сосновий сік-живицю. Гострими ножами-хаками на довгих патичках робили борозни-рівчаки на дереві, по яких стікала-капала живиця – цінна сировина для промисловості. В молодому сосновому лісі заготовляли лапку – ламали знизу хвойне гілля, що потім подрібнювалось і додавалось до комбікорму, яким годували тварин. На спеціальних ділянках (питомниках) вирощували саджанці нового лісу, заготовляли для шахт стійки-підпорки, збирали гриби, ягоди, лікарські трави, косили сіно, вели протипожежні й багато інших робіт. Ліс жив і працював для людей.

Якось Віталію захотілось сказати Гаші теплих слів, проявити свою симпатію до неї:

- Ти така, Гашо, така... сам не знаю, як сказати. Дивлюсь на тебе й надивитися не можу.

- А недавно ви казали, що негарна. Я чула, як ви з Іваном про мене.

- То коли було, помінялося все, не розгледів я, вибач. Тепер, правда, надивитися не можу, чесне слово.

- А те, що я баба сільська, для вас малограмотна, неосвічена, вас це не зачіпає?.. Ви начитаний, все і про всіх знаєте, мабуть?.. Хіба вам може бути зі мною цікаво?.. Ну... якби не в лісі... десь у іншому місці?

- Все знаю кажеш... Гм... може раніше й міг би так думати, а тепер... Та ти за мене в сто раз більше знаєш, я тільки кодексів своїх навчився-начитався, а ти життя самостійне та справжнє вивчила. Пересвідчився: ти й коло землі, коло худоби, на городі, в хаті, на кухні, в лісі... Та я, здається, ніколи цього всього не засвою. Ніколи не думав, що все таке різноманітне, до всього потрібні свої навички мати, свій досвід. Я ніби теж із села, але ще малим його покинув, не встиг вжитися-засвоїти, більше був помічником біля батьків. А тут все треба самому й не схибити. Ні, що не скажи, а мені в цьому теперішньому до тебе далеко. І знай: цікаво мені з тобою. І затишно.

Літо шаленіло-паленіло. Червоним вабили до себе ягоди малини, суниці, порічок, чорниці виглядали з-під кожного куща. Птаство безперервно щебетало-тьохкало, славило світ і день, що народився із вранішнім сонцем. Деревя стояли в густій кроні й робили під собою холодок для відпочинку тому, хто притомився. Грім, блискавки нагадували про неосяжну силу небесну, а раптові зливи вмивали-втихомирювали розбурхану громовицями живодайну природу. Люди працьовитим потом змочували землю й раділи врожаю.

Гаша з Віталієм косили жито. Такої радісної спільної праці у них ще ніколи не було. Коса дзвеніла-різала сухі жовті стебла, жайворонок тримався-вився на їхніми головами, піднімався високо вгору й каменем падав донизу, захилювався від співу, немовби освячував їхній споконвічний селянський труд і їхні почуття. Гаша в'язала скошене жито в снопи, а потім разом з Віталієм складала їх у копи. Кожного разу, коли їхні руки зустрічались, до них приєднувалися усміхнені очі, тяглися-напіввідкривалися в миловидності губи. Віталій раз по раз обіймав Гашу й втискався у її м'яке солодке тіло, а жінка подавалася до нього, мов лоза до води.

Значним випробуванням, чи то скоріше спокусою, для Віталія було: різати разом з Гашею дрова. Заготовлені у лісі сухі стовбури дерев привозили у двір, скидали біля хліва. Далі потрібно було їх розпиляти на короткі колоди, порубати й скласти на зиму під накриттям. Аби зручно було пиляти, Віталій змайстрував з жердок "козлика", на якому трималася колода для пиляння. Гаша ставала з одної сторони цього пристосування, а Віталій з іншої, та й тягнули по черзі до себе пилку-дворучку. Гаша схилялася трохи над колодою, її груди коливалися-відкривалися для Віталія, і не давали спокійно тягнути пилку. Він раптово займався наче солома, сходяв з ума від такого заняття, ніяк не міг зосередитися на роботі. Перерву робили кожного разу, коли

приступали до різання дров. Згодом мило всміхалися, занурювалися-перекидалися поглядами й не могли вимовити слова.

Віталій згадав, як сприйняв Гашу при першій зустрічі, як потім ліз до неї п'яним. Надумав розпитати її про це, розговорити, почути, що вона думала тоді. Хоча Гаша не часто йшла на довгі розмови, більше мовчала. Проте інколи таке в неї пробивалося, просто потрібно було зловити вдалий момент. Якраз такий і наступив після пиляння дров.

- Чуєш, Гаш, а чого ти мене не вигнала з першого дня, коли я напився та почав приставати?... Ти ж тут хазяйка на законних правах, а я ніхто, приبلуда... Чого не вигнала?

- Законно, не законно... на правах, не на правах - це все у вас там, мабуть, у судах, у міліції, а ми люди прості. Побачила, що ви потребуєте допомоги, хіба можна вигнати, де це таке бачено, щоб людину в біді проганяти, не по-людськи було б... Та й чесно скажу: ви мені з першого погляду трохи приглянулись. Бачу: людина культурна, з виду непоказана, нехай, думаю, залишається... Все таки жива душа поруч, не самій у лісі прийдеться літувати-зимувати. А що п'яний тоді... так то ж п'яний, що з п'яного взяти... Я вдова... в селі й не таких зустрічала, звикла відбиватися.

- Слухай, я вже давно на "ти" перейшов, може хватить тобі у мій бік викати?

- Ні-ні... не треба з мене цього, мені важко так скоро, так зручніше, часу потрібно більше, хіба згодом.

- Ти добра, Гашо, і господарюєш вміло, я за тобою, наче за пазухою, - Віталій при цих словах мимоволі кинув пожадливий погляд на Гашині груди.

- Не соромте мене, - Гаша почервоніла-зашарілася, - бо не знатиму куди дітися, не звикла я до таких слів.

- Не буду-не буду, але щоб ти знала: так мені з тобою добре, що кращого не придумати.

- І мені.

Коли зібрали врожай, навкруги зажовтіло, дні стали коротшими, зранку по траві босим не пройдеши - ноги мерзнуть від холоду. Співочі птахи відлетіли у теплі краї й між деревами запанувала тиша.

У Чорнобильському лісі вовкам жити привільно. І травоядна дичина є, і мисливці не часто тривожать, хіба зрідка якісь браконьєри наскочать, та й ті ж не за вовками, їм оленя чи лося подавай, аби на базарі продати.

Вовча зграя розкошувала по всій величезній радіоактивно забрудненій території, щороку обзаводилась новим приплодом, росла числом. За десятками вовків наглядала стара вовчиця-вожак, тримала порядок строгий, інакше такий великий гурт хижаків не втримаєш, а полювати ж треба разом, так легше й успішніше. У вовків свої правила - жорстокі, за найменше непідкорення слідує неминуча кара, неслухняних загризти можуть, або вигнати зі зграї. Цього року таким вигнанцем став дворічний вовк, який посмів виявити непослух. Йому належало не тільки розлучитися зі своєю сім'єю, але й покинути територію, якою опікувалась-контролювала зграя.

Дворічний довго перебивався різними лісами-перелісками в пошуках нового, незайнятого ніким місця. Добра нагода не скоро трапилась, ніяк не міг знайти глушини, в якій міг би почуватися в безпеці. Аж під Ковелем, неподалік Вільки, віднайшов молодий вовк те, що шукав. Тут, коло Дальнього болота і оселився, звідси й почав ходити на свій кривавий промисел. Голод і вигнання зі зграї додали дворічному хижаку більшої агресивності, ніж належало йому за вовчим статусом. Ніхто не привив обмежень-заборони й страху. Він був готовий напасти на все живе, навіть на людину.

На колгоспній фермі, в селі Радошин, надзвичайна подія. Вночі в овечу кошару забрався вовк. Наробив біди – роздер з десятків овечок. Розчулений сторож дід Хома ходив по кошарі й мало не плакав. "От же, гад! Ну хоч би одну вже взяв і нажерся, ні, ти бач, треба пів кошари вирізати! От кровопивець ненаситний! От зараза проклята! Шо натворив!".

Вовк у цих краях – рідкість. Давно всіх знешкодили. Хіба забіглий часом попадеться.

На ранок в селі зібрали мисливців. Вовка полювати. Ті, хто мав рушницю, відгукнулися з великою охотою, азартом пройнялися. Учитель, Петро Андрійович у них за старшого, помічником у нього дільничний міліціонер. Мисливці зішлись біля клубу, запекло смалили цигарки, ділилися почутим із ферми, налаштовувалися на гонитву-переслідування, прикидали, де може бути місце сховку вовка, не інакше, як на Дальньому болоті. Постановили назавтра, ледь світ, вирушати до лісу для помсти й для отримання мисливського задоволення.

Про вовка вже прочули й нові мешканці лісу. Бріленчук звернув увагу, що Шнерко став якимсь стривоженим, сторожко прямих вухами, незвично хропів, а собака надовго став заходитися гавкотом у бік болота. Якось уночі проснулись від далекого протяжного вовчого виття, майже до ранку сон не брав. Коня стали закривати на ніч у хліві, не пускали пастися, як робили раніше. Гавчик щоночі вартував під порогом. Гаша привезла з лісництва рушницю – видали для безпеки. Близькість хижака нагадала Віталію про страх переслідування, яким він недавно переймався, про який він встиг забути за господарськими клопотами.

Сільські мисливці вовка не застрелили, проте, навели такого шуму-галасу в лісі, що незваний гість втік подалі, налякався людей, собак, гучних вистрілів, на які зважилися мисливці, коли не змогли відшукати звіра. "Не застрелили, то хоч налякаємо, нехай знає, що йому в нас не раді, нехай забирається звідси! Та й патрони треба відстріляти, коли ще нагода буде!".

По обіді, добре находившись-настрілявшись, мисливці завернули до хати лісника Йоха, у якій чули: жінка-лісничка поселилась. І побачити-познайомитись хотілось, і відпочити-перекусити, традиційну пляшку розпити десь було потрібно. Їх не чекали, хоч вистріли до вух дійшли. Таємниця місцезнаходження Бріленчука відкрилася. Дільничний відразу проявив своє службове рвіння: хто, що, звідки, чому тут, як довго, від кого ховаєшся, чи є документи... Прийшлося Віталію про все розповісти. Міліціонер пообіцяв поки що ніяких дій не вчиняти, взяв час для роздумів. Проте Віталій Петрович

зрозумів для себе: дільничний обов'язково доповість про свою знахідку в район, а там інформація швидко розійдеться й дійде до тих, хто за ним полює. Потрібно було негайно щось робити. Вирішив порадитися з Гашею:

- Мушу знов кудись втікати й ховатися, тепер сюди навідаються мої переслідувачі.
- І де ж таке місце можна знайти?
- Не знаю. Немає нічого на прикметі. Так не хочеться звідси кудись діватися.

Тільки зажив спокійно.

- Може в селі в нас я до когось прилаштую?.. Спитаю-попрошу, може хтось згодиться взяти вас до себе, сховати?

- Ні, не підійде таке... То ж не на один день, і люди обов'язково щось та комусь скажуть. Рано чи пізно новина рознесеться по всьому селу, а там, дивись, і за межі.

- Тоді тре залишатися тут. Якщо хтось навідається, Гавчик дасть знати, він чужого нікого не пропустить. Ви швиденько подалі звідси, найкраще в курінь наш, а я якось буду розбиратися.

- Як я можу тебе підставити, наразити на небезпеку?

- А мені чого боятися?.. Скажу: пішов, сама не знаю куди. Нехай шукають. Бачите інший вихід?

- Все рівно виходить, що підставляю тебе, не можу на таке піти.

- Давайте так судити: ми хочем уберегти одне одного?.. Важим щось одне для одного, бажаєм далі бути разом?.. Так?.. Ну тоді будем робити, як розум підказує: ви ховаєтесь, я спробую гостей зустріти та якось з ними залагодити. Якщо ж ви хочете показати свою хоробрість чи якось не впасти лицем, то тоді залишайтеся на виду, або може тікайте кудись, але вийде, що більше, мабуть, не побачимось. Я б цього не хотіла. А ви?..

- Ні.

Вийшло так, як передбачали. Промайнуло тижнів зо два - і непрохані гості присунулись до хати. Двоє. Мотоциклом приїхали, шуму-гуркоту, чаду-диму наробили, весь ліс схарапудили. Бріленчук встиг вийти з двору й сховатися неподалік в густому ялиннику, проте, так, аби за всім спостерігати. Гавчик ледь не захлинувся від собачого невдоволення, почув, напевно, запах ворожості, що йшов від прибульців. До собаки й була у них перша претензія:

- Ану пішов, замовкни!

Потім до хазяйки: - Ей, слись, як тебе... собаку забори, бо прикончим!

Гаша цитькнула на Гавчика, спробувала прогнати, однак, той не відбіг, а притулився до Гашиних ніг і раз по раз загрозливо ричав на гостей.

- Нам хазяїна тваво нужно, позови! Делішко в нас до нього!

- Якого ще хазяїна?.. Я тут хазяйка, більше нікого немає.

- Дурить нас тільки не тре, знаєм хто з тобою тут живе... Давай, зви!

- Кажу: немає нікого, можете самі подивитися.

- Подивимся-подивимся, тебе питать не збираємся, але спочатку скажи: де він?..

Куда сховала?.. По-доброму скажи, бо гірше буде, собака твій не допоможе.

- Хлопці, ви про кого?.. Скажіть вже нарешті!

- Не клей дуру!.. Про адвокатішка, який в тебе ховається, других нам не тре.

- Його вже тут немає, з тиждень, як пішов. Ото, коли недавно мисливці в нас були, і про нього дільничний дізнався, так той чоловік відразу втік кудись. Точно з тиждень... Сказав, мені, що скоро за ним прийдуть такі, як ви. Передбачив. Видно, грамотний чоловік у вашій справі, знає: що-до чого. Так, що можете шукати.

Чоловіки зайшли в хату, прискіпливо оглянули її, обійшли подвір'я, позаглядали в кожний куток, навіть у сні порилися. Обшук нічого не дав. Здається, це їх переконало в словах-завіряннях Гаши, бо не знайшли жодного чоловічого предмету. Не знали, що досвідчений Бріленчук все заздалегідь поховав. Єдине що визвало сумнів у приїжджих - рушниця, яку Гаша так і не наважилася взяти до рук.

- Це чия?.. Хто з неї?..

- Ніхто, в лісництві видали, щоб звіра лякати.

- Ну-ну.

Гості потицялися навкруги, відійшли в бік, переговорили між собою й стали прощатися.

- Дивись, бабо, якщо надурила нас, відповіси, з нами шуткі плохі! Поняла?

- Та куди вже мені з вами такими жартувати, їдьте собі лісом!

Як тільки непроханці зникли з виду, Віталій бігом повернувся до обійстя. Кинувся в обійми до Гаши, яка ще не відійшла од нервового напруження й заціпеніла, стояла не рухаючись, немов кам'яна. Розслабилася лише в обіймах Віталія, втіснилася у нього руками, ногами, головою, всім тілом і заридала-заплакала, щось нерозбірливо приказувала-говорила - так виливала свій пережитий страх. Віталій, як міг заспокоював, потирав-гладив їй спину, волосся, голову, руки, пробував розговорити, аби відволікти од потрясіння.

- Втихомирся, заспокойся, хватить вже, все позаду, ну, чого ти, дурненька, нічого ж не трапилось, налякали й поїхали, ну-у... Скажи-но, що вони тобі хоч говорили?

- А я-я... зна-знаю, - заїкалася Гаша, у мене все з голови вилетіло, наче вдарили чимось... Ото хіба тільки за рушницю шось питали.

- За рушницю?.. Це може й добре, хай знають, що у нас вона є, що як прийдеться, то... Ці люди завжди рахуються з силою, зброю для них дешо значить, може не будуть наступного разу так нахабно перти.

- Або ше-ше хуже б-б-удуть, хто ї-їх знає.

Після цього візиту тривога до Бріленчука повернулася, тепер нею заразилася й Гаша. Вона переживала за Віталія більше ніж за себе. Бріленчук теж боявся за Гашу, з приїздом якої він геть забувся про свої негаразди. Стали вести себе сторожко, прислухалися до кожного незвичного звуку, дуже надіялися на Гавчика, який мав подати сигнал про наближення чужих. Бріленчук випробував рушницю, хоча сумнівався в собі: чи зможе вистрілити з неї в людину. Вирішив тримати зброю поблизу себе для самозаспокоєння. До цього моменту Гаша з Віталієм прожили справжній медовий місяць, навіть з добрим надлишком. Вони почувалися так, неначе до них

повернулася юність, неначе пірнули-закуталися в солодкому тумані. Вони старалися не відходити одне від одного, часом пустували, мовби малі діти, усмішка ні на мить не покидала їх, жартували, веселились, говорили приємні слова, вони тягнулися одне до одного немов соняшник до сонця. Тіла їхні безперервно ждали ласки й ніжності. Тепер в бочку меду вкинули ложку дьогтю. Стало гірчити.

Проте, відомо: час робить своє діло. Навіть такі надзвичайно сильні емоції як страх проходять етапи підйому і спаду. Спад, або точніше невелике заспокоєння, прийшло з осінніми дощами. Дороги так розмило-розкалюжило, наповнило водою, що ніяким транспортом лісом не пройде, віз і той не скрізь пройде, а що вже казати про мотоцикл чи машину. Можна було сильно не перейматися, повернутися до розміреного життя. Віталій виводив щоранку Шнерка на залишки пожовклої паші, закладав у лях зібраний врожай, збирав останні запізнілі гриби, порався по господарству. Гаша зрідка виїжджала на роботу по лісництву, якраз настала невелика перерва, поки дороги висухнуть-схватить морозцем. Вечорами сиділи в хаті під вікном, слухали, як щось тихо шепоче осінній ліс, як шумовить дощ, споглядали, як виглядає між голими віттями дерев місяць і розповідали про себе: все те, що пережили окремо до їхньої зустрічі. Немов хотіли вплести це окреме в якесь єдине плетиво, створити єдину книгу зі сторінок їхнього життя. Раділи, коли виявлялося, що в минулому робили одне й теж, стикалися зі схожими життєвими обставинами чи людьми.

Якоїсь ночі в димарі сильно гоготів-завивав вітер, натужно скрипіла зламана літньою бурею товста гілка осики, що росла неподалік хати. Зранку прокинулися з першим снігом, який, правда, довго не затримався – розтанув десь до обіду, однак через день заपोшило по-справжньому, по-зимовому, калюжі схватило першим морозцем. Ліс побілів, ялини вдягнулись у пишні шуби-наряди.

Гаша запрягла Шнерка у сани й поїхала в село, попередила Віталія, що має затриматися там на кілька днів, а потім ще з'їздить у Ковель, в лісництво – справ багатенько накопилось, зарплату потрібно отримати, яка вже давно чекала, звіти поздавати, і всяке таке. Так що не менше тижня мала бути відсутня.

Без Гаші Віталій Петрович вже через кілька днів заскнів. Мовби назад відкотився в той час, коли прибув сюди, до лісу. Стало чомусь так тоскно, що не хотілося на білий світ дивитися, знову відчув самотність, незахищеність. Тинявся цілий день, не знав чим зайнятися, робота до рук не йшла. Гаша чомусь затримувалась і в голову Віталія лізли різні хмурі думки. "Може щось трапилось, може захворіла, може бандити на неї якось вийшли... А може в селі вирішила залишитись, надоїло в лісі жити без всяких зручностей... Може не так вона й дорожить мною, як здавалося, може я так собі придумав про наше єднання, може когось іншого зустріла й більше не повернеться...". Тут же сам собі заперечував: "Як я можу таке думати про Гашу, як допускати таку думку, хіба ж я не бачив, не відчував, як вона до мене потягнулася з душею, з відкритою майже дитячою простою душею, яких пошукати, яких навряд чи ще коли-небудь прийдеться зустріти. Скільки разів пересвідчувався в її щирості, відкритості, простоті. Ні Гаші треба вірити! Щось таки в неї трапилось".

На зміну думкам про Гашу полізли думки про Ковель, про міський комфорт, про теплу квартиру, гарячу воду, електричну бритву, одеколон, зручний костюм, нову сорочку, модну краватку, про колег по роботі, поважне ставлення клієнтів, веселі застілля з друзями. Захотілося пройтися вечірніми притихлими вулицями міста, подивитися на його вогні з вікон і ліхтарів, почути, як хтось перегукується, або сміється в дворі, посидіти ввечері за цікавою книжкою чи за телевізором, послухати платівку з улюбленою музикою. Згадав про Жанну – красиву, вишукано одягнену, довгоногу, з грайливою-запальною усмішкою.

Настрій від таких спогадів підупадав. Розумів: все це, начебто за якоюсь неприступною горою, немов у іншому житті, до якого немає більше доступу.

Віталій багатьма годинами ходив лісом, забуваючи навіть хоч раз на день поїсти. Якби не треба було годувати Гавчика, то, здається, не приходив би зовсім додому, ночував би в лісі, або звалився б десь під сосною, і віддався холодному непробудному сну, позбувся б раз і назавжди своїх проблем.

В цьому пригніченому стані Бріленчука застав дільничний. Приїхав на запряжених кіньми санях із дзвіночком, розпашілий-розчервонілий, мов червона тканина на його міліцейському кашкеті. Обдав свіжим перегаром, тютюном, вишкіреними зубами, руку потиснув, наче старому доброму приятелю:

– Здравія желаю, Віталію Петровичу! Як ся маєте?.. Шо нового тут у вас, вовки часом знов не завелися?

– Та ні, які вовки, ви ж усіх порозганяли.

– От і добре, нашо нам лишній клопіт?.. Нам бажано щоб все було тихо й спокійно, тоді начальство буде хвалити, ніхто претензій не буде заявляти.

– Згоден з вами.

– То й добре, що згодні... А чого без настрою, похмурі якісь?.. Чи то мені так здається?

– Ай, шо вам сказати?.. Придавило трохи це самотнє життя... Ше й хазяйка цього дому кудись поділася, поїхала в село близько тижня назад, і ні слуху-ні духу... Переживаю: якби чого не сталося.

– Не переймайтеся, я на днях був у Ковелі, то ненароком її бачив. Жива ваша хазяйка, справи, мабуть, заїли, от і затрималась. Думаю, скоро повернеться.

– Хай би було по-вашому!

– Буде-буде, але в мене для вас новина, танцюйте! Знаєте, як в армії, коли лист з дому прийде – заставляють танцювати. Вважайте, шо прийшов вам лист з хорошою звісткою, я б на вашому місці танцював би.

– Кажіть, може й станцюю.

– Немає вже більше вашого кривдника, застрелили недавно Цигана, і вся братія його пустилася подалі від Ковеля. Нові господарі нібито стали на їхнє місце. Якись розборки в них були, наче Цигана звинуватили в присвоєнні грошей із злодійської каси, чи щось подібне до цього, бо це ж тільки слухи. Та Циган точно пішов у останню путь, вже й поховали. Так шо можете сміливо повертатися, тепер вам нічого не загрожує.

Все – відбули заслання! Танцюйте!

Віталій Петрович від цієї звістки заляк, наче йому снігу за шию зненацька кинули, мову відібрало, дух забило, не знав що казати, що робити. Врешті-решт кинувся до міліціонера з обіймами, відірвав його од землі й почав кружляти, проте не втримав важке тіло дільничного і повалився з ним у сніг. Дільничний виборсався зі снігу й регочучи зауважив:

– Я ж просив танцювати, а не в сніг мене кидати! Майте на увазі: я при ісполненіі!

Бріленчук оговтався й збиваючись заговорив до міліціонера:

– Ви-ви... не уявляєте... зовсім не уявляєте, що тільки-но мені сказали... не на йоту не уявляєте... ви-ви мене оце зараз, отут... наче з рабства!

– Радий за вас!

– Це ж я тепер зможу повернутися?... До колишнього життя?..

– А як інакше... зрозуміло, що можете.

Віталій Петрович різко зірвався з місця й побіг у ліс, Гавчик за ним. Відбігши з кілометр, Бріленчук зупинився й почав кричати на все горло, валятися в снігу, нападати, на Гавчика – веселість-радість ішла-вилітала з грудей Віталія Петровича, немов лава з вулкана.

– Сво-о-о-бода! Сво-о-о-бода! Я ві-льн-и-ий! Ура, нарешті! Чуєте, дерева, чуєш ліс, чуєш мене Гавчику: я – вільний! Свобода!

Накричавшись-навеселившись, в повному сп'янінні від радості Бріленчук повернувся в лісове обійстя. На диво дільничний не поїхав, чекав на нього:

– Маю ще дещо вам сказати: якщо хочете до Ковеля, то завтра будуть мисливці їхати, можуть підвести. Мое начальство збирається на полювання, хочуть зайчика стрільнути. Та ви їх декого маєте знати, мали ж пересікатися по роботі. Після полювання підкинуть вас до Ковеля. Скучили ж, мабуть, за своїм?

– Є таке.

У Ковелі Бріленчук першим ділом пішов до себе на квартиру. Ключ зберігся у речах, що брав із собою, коли подався навтьоки. Відразу нагодився сусід, колись з ним на пиво разом вибиралися, в підкидного часом перекидалися. Сусід не повірив, що бачить живого Віталія Петровича, ледь до себе прийшов:

– А я вже думав – усе, не побачу тебе більше, тут такі слухи ходили про твої проблеми, навіть не знав: вірити чи не вірити. Пропав – і жодної звістки, хоч би якось повідомив, що живий. Ми у домі вже й не гадали, що повернешся. Недавно з ЖЕКу приходили, хотіли квартиру забирати, я ледь вговорив, аби почекали. Ну ти й даєш, сусіде!

Віталій Петрович довго ніжився у ванні, старанно поголився, одягнув приємний для тіла чистий одяг, сховався у магазин і накупив різних наїдків, пляшку дорогого коньяку, гроші прийшлося позичити в сусіда, у вітальні застелив стіл чистою скатертиною і наставив посуду. Засіли з сусідом відмічати повернення. Після першої чарки відчув таке полегшення, немов заново родився, чи зняв із себе залізні кайдани. Сусід розповідав міські новини, приглушено тараторив про щось телевізор, Бріленчук

розслабився й заснув, сном вільної людини, легко всміхаючись. Сусід тихенько вийшов до себе й прикрив нечутно двері.

Місто прийняло Віталія Петровича спершу зі здивуванням, що живий і знайшовся, а потім із радісними привітаннями. Колеги по роботі влаштували невеликий бенкет, немов на іменини, з тортом, квітами, дорогим хмільним. Начальник, Сергій Борисович – завідуючий юридичною консультацією, за сумісництвом добрий приятель Бріленчука, пообіцяв зробити все, аби втрачене за часом місце роботи швидко повернулося, видав неотриману зарплату, яка чекала ще з тої пори, коли Віталій Петрович покинув роботу. Тепер буде чим борг віддати сусіду. Працівники навперейми пропонували свою допомогу. Віталію Петровичу було дуже приємно: що не забули, що пам'ятають, шанують-поважають. Все, що було з ним на протязі останнього року, тепер сприймалося неначе сон, неначе все відбулося не з ним, а з кимось чужим, ніби в якомусь кіно.

Віталій Петрович розкошував. Після лісу місто видалось таким зручним, таким легким для життя, що хотілося весь час співати. Так, щоб співати, то не пробував, але постійно мугикав, або насвистував якусь веселу мелодію.

Через два дні перебування в Ковелі Бріленчука взяла цікавість: як там Жанка, що вона, де вона, з ким вона?.. Вирішив сходити у вокзальний ресторан, хоч у пів ока глянути. Піддивлявся не видаючи себе, зайшов крадькома, коли в ресторані розійшлася-завертілася гулянка, гості вдарилися до танцю, хтось вийшов на перекур. Було легко бути непомітним. Жанка не змінилася, здається, навіть похорошіла, обдавала купленою посмішкою клієнтів, бігала між столами, несучи замовлення, злегка відповідала на залицяння чоловіків. Після закриття ресторану додому поїхала не на таксі. Підскочив голубий "Жигуль", відкрилися зазивно дверцята, водій потягнувся з поцілунком. Жанна йому відповіла-пригорнулася. Сумніву не було – Жанка знайшла собі нового кавалера. Бріленчук трохи засмутився, наче у нього вкрали придбану власність, однак, потім зловив себе на думці, що якоїсь сильної втрати не відчуває, немовби й чекав на таке.

Завідуючий юридичною консультацією по дружбі здумав виручити Віталія Петровича, дати підзаробити, знав, що гроші Бріленчуку зараз вкрай потрібні.

– Пропоную тобі невеличкою справою зайнятися, будеш непоганий зарібок мати, вистачить на перших порах матеріальні потреби закрити. Клієнти мої – уступаю, користуйся на здоров'я, колись може й мені когось підкинеш.

– Та я ж тепер вже ніби вибув з адвокатів, ще не поновився, не числюсь поки що у вас.

– Тільки й біди, оформиш доручення, як приватна особа. Справа цивільна, ніхто заперечувати не буде. Бери й займайся! Гроші з їх можеш гарні злупити, люди не бідні, нехай платять!

В судовому засіданні, у яке пішов-підрядився Віталій Петрович, сторони вели справжню війну, не на життя, а на повне знищення одне одного, не зважаючи, що брати. Це так ділили батьківську спадщину, кожен з братів готовий був загризти

супротивника, пустити з нього кров прямо в судовій залі. Ненависть, ворожість, непримиренність літала над головами учасників процесу, топила їх у своїй каламуті. Бріленчуку з незвички аж млосно стало. В перерві засідання один з братів, інтереси якого представляв Віталій Петрович, пробував схилити його до цинічної брехні, задіяти явно фальшиві документи, настановити до неправдивих показів свідків, аби добути собі перемогу. Бріленчук слухав свого клієнта й відчував, як поволі насувається неприязнь до нього, як він сам стає з клієнтом неначе в одну упряжку сутяжництва й обману. У Віталія Петровича раптом наступило якесь помутніння, він відсторонив од себе клієнта, залишив йому всі папери по справі й попрямував до виходу. Біля дверей почув обурений оклик клієнта:

- Ви куди?.. Засідання зараз почнеться! Верніться негайно, ви що з глузду з'їхали, верніться, я вам копійки не заплачу і скаржитися буду!

Віталій Петрович мовби не чув. Він швидким кроком прямував геть із приміщення суду, наче покидав щось огидне й непристойне.

Під вечір Бріленчук був у Вільці. Гашина родичка розповіла йому, що Гаша поїхала вчора до себе, у ліс. Перед тим захворіла й лежала з температурою. В гарячці згадувала якогось Віталія й просила діждатися її.

- Це не про вас часом, бо шось я серед її знайомих Віталія не пам'ятаю?

Бріленчук не відповів на питання, замість того сам запитав:

- Дорогу до Гашиного хазяйства в'їздили, чи ні?

Жінка здивовано прояснила:

- Дорога то є, правда, така собі, кілька разів тільки по ній сани пройшлися. А вам нашо?.. Ви ж не збираєтеся туди?.. Майже поночі... пішки... у ваших черевиках благовонних... це іти скільки, до ранку будете добиратися... Ніхто в ту сторону не схоче їхати, ше й на ніч. Залишайтеся, може завтра шось трапиться.

Віталій не зважив на пересторогу. Через лічені хвилин він вирушив у дорогу, твердо й цілеспрямовано ступав по санному сліду. Він повертався до свого сховку, до добре знайомого вже лісу, до лісничої хатини, до пташиного щебету, до перших весняних пагонів, першого пухнатого незайманого снігу, до багряного осіннього листа, до червоних, спілих літніх ягід, до Гавчика, Шнерка. До Гаші – найближчої йому людині на цілм світі. Він ішов тепер спасати не тіло, а сховати в щось тепле й рідне – душу.